Regionledningskontoret
Susanna Evert

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2022-02-18

TRN 2021-0237

Tillväxt- och
regionplanenämnden

Yttrande över Arkitekturstrategi - Hållbart byggande i Södertälje kommun

Regionledningskontorets förslag till beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande.

1. Regiondirektörens tjänsteutlåtande utgör Region Stockholms yttrande till Södertälje kommun över Arkitekturstrategi - Hållbart byggande i Södertälje kommun.

2. Paragrafen justeras omedelbart.

Sammanfattning

Södertälje kommun har remitterat ärendet Arkitekturstrategi - Hållbart byggande i Södertälje kommun till Region Stockholm för yttrande.

Region Stockholm ser positivt på kommunens ambition att med hjälp av arkitekturstrategin bibehålla, utveckla och skapa tilltalande och hållbara livsmiljöer i Södertälje kommun. Region Stockholm ser däremot att strategin på ett tydligare sätt kan knyta an till relevanta regionala mål och ställningstaganden i RUFS 2050. Region Stockholm ser att det vore fördelaktigt om arkitekturstrategin kunde förhålla sig till den regionala stadskärnans betydelse och hur arkitekturen kan bidra till att stärka den regionala kärnans identitet.

Bakgrund

Södertälje kommun har remitterat ärendet Arkitekturstrategi - Hållbart byggande i Södertälje kommun till Region Stockholm för yttrande. Tillväxt- och regionplanenämnden svarar på Region Stockholms vägnar. Ärendet är berett i samråd med kulturförvaltningen och trafikförvaltningen.

I Södertälje kommun är arkitekturstrategin ett styrdokument som håller ihop kommunens arbete med arkitektur och gestaltad livsmiljö. Strategin ska vara vägledande i arbetet med hållbara livsmiljöer, men också sprida kunskap om vad god arkitektur är. Den ger ett ramverk för arkitektur, gestaltning och hållbart byggande inom Södertälje kommuns geografiska område.

Region Stockholms yttrande
Region Stockholm ser positivt på kommunens ambition att med hjälp av arkitekturstrategin bibehålla, utveckla och skapa tilltalande och hållbara livsmiljöer i Södertälje kommun. Arkitekturstrategin har en bred ansats med åtta målområden som bland annat rör miljö och klimat, identitet, gemenskap och livskvalitet. Region Stockholm är särskilt positivtill att kultur och kulturmiljö enligt strategin ska ses och tas till vara som en resurs. Detta är helt i linje med den Kulturstrategi för Stockholmsregionen som antogs 2018 (LS 2017–1514) och som också är ett underlag till RUFS 2050.

Den regionala nivån och arkitekturens betydelse för att uppnå de gemensamma regionala målen för Stockholmsregionen har ingen framträdande roll i strategin. Region Stockholm ser att strategin på ett tydligare sätt kan knyta an till de regionala mål och ställningstaganden som är relevanta. Detta gäller framför allt de regionala ställningstagandena i RUFS 2050 om bland annat stadsbyggnad, bebyggelseutveckling, natur- och kulturmiljöer.

Regionplaneringen och kommunens egen översiktsplanering spelar en viktig roll för att peka ut de stora dragen i planeringen av mark- och vattenanvändningen och väga olika intressen mot varandra. Och som kommunen beskriver i tidigare avsnitt fattas beslut om detaljplaner och bygglov i kommunens stadsbyggnadsnämnd och stadsdelsnämnder.

Södertälje utgör en av de åtta regionala stadskärnorna som pekas ut i RUFS 2050. De regionala stadskärnorna behöver alla utvecklas utifrån sina unika förutsättningar och stärka sin egen unika profil. Mot bakgrund av detta ser Region Stockholm att arkitekturstrategin med fördel kan lyfta och preciserar hur arkitekturen kan bidra till att stärka den regionala kärnans identitet. Detta skulle kräva en ökad konkretisering och att strategin direkt anknyter till Södertälje som plats, vilket Region Stockholm anser skulle vara en fördel och ge strategin större styrkraft.

Region Stockholm vill också lyfta vikten av hög arkitektonisk kvalitet av miljöerna inom kollektivtrafiken, för att stärka människors upplevelse av trivsel och trygghet och öka incitamenten att välja kollektivtrafik, framför bilen. Region Stockholm vill göra kommunen uppmärksam på att utformning av gatumiljöer bör beakta de regionala riktlinjerna för att möjliggöra både kollektivtrafik, nyttotrafik och regionala cykelstråk i gaturummet. Det är särskilt viktigt att beakta i områden med kollektivtrafiknära stadsutveckling. Strategin kan med fördel hänvisa till

regionens Riktlinjer Planering av kollektivtrafiken i Stockholms län (RiPlan), Riktlinjer Utformning av infrastruktur med hänsyn till busstrafik (RiGata-Buss) samt utformningsprinciper enligt Regional cykelplan för Stockholms län (RS 2020-0867).

Ekonomiska konsekvenser
Beslutet bedöms inte medföra några ekonomiska konsekvenser för Region Stockholm.

Carina Lundberg Uudelepp
Regiondirektör

Anton Västberg
Utvecklingsdirektör

Beslutsunderlag
1. Arkitekturstrategi - Hållbart byggande i Södertälje kommun

Beslutsexpediering
1. Södertälje kommun

Godkänd av Carina Lundberg Uudelepp, 2022-02-18

TRN 2021-0237

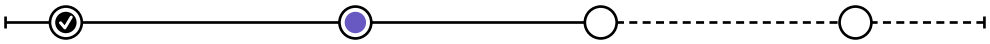
Södertälje kommun

2022
2025

Arkitekturstrategi

Hållbart byggande i Södertälje kommun

Remissversion

Internremiss	Remiss	Antagande	Revideras senast
2020-09-08	2021-12-15	2022-xx-xx	2025-12-31

Förslag - 2021-11-25

Dokumentinformation

Styrning
Arkitekturstrategin beslutas av kommunfullmäktige.

Uppföljningsansvar
Kommunstyrelsen har det övergripande ansvaret för uppföljning. Nämnder och styrelser ansvarar för arbetet inom sina respektive ansvarsområden.

System för uppföljning
Arbetet utifrån arkitekturstrategin ska följas upp årligen och bereds av samhällsbyggnadskontoret genom delårsbokslut. Uppföljning bör ske under Q3.

Giltighetstid
Arkitekturstrategin har ett giltighetstid av 4 år. (2022-2025)

Revidering
Arkitekturstrategin ska aktualitetsprövas eller revideras senast år 2025.

Tidshorisont
Arkitekturstrategin har en tidshorisont fram till 2030.

Avgränsning
Arkitekturstrategin omfattar hela kommunen.

Syfte
Arkitekturstrategin syftar till att höja kunskapen kring arkitektur och gestaltning och hur en medveten formgivning påverkar den långsiktiga hållbarheten, ekonomiskt, socialt och ekologiskt.

Övergripande mål
Strategin utgör starten på ett långsiktigt arbete för att *bibehålla, utveckla och skapa tilltalande och hållbara livsmiljöer i Södertälje kommun.*

Användning & Målgrupper
Ett stöd för politiker medborgare, byggaktörer och kommunkoncernens anställda och tjänstepersoner när fysiska miljöer ska planeras, byggas, ändras eller kompletteras.

Dokumentansvar
Samhällsbyggnadskontoret

Arkitekturstrategi 2020-2030, dnr: xx/xxx
Faställd av xxx 20xx-xx-xx
Giltighet: 2022-202
Ansvar för uppföljning och revidering: Kommunstyrelsen
Dokumentansvar: Samhällsbyggnadskontoret/Strategi

Innehållsförteckning

Förord 4

Läsanvisningar 5

Sammanfattning 6

Del 1 - Strategi

Vision, målområden & mål 10

1. Miljö, klimat och framtiden 12
2. Helhetssyn 14
3. Upplevelser och sinnena 16
4. Identitet 18
5. Gemenskap och trygghet 20
6. Livskvalitet 22
7. Innovation och lärande 24
8. Gemensam utveckling 26

Ansvar, uppföljning & styrning 28

Förslag till grund för handlingsplan 30

Del 2 - Fördjupande material

Kommunens olika roller och verktyg 34

Bakgrund och arbetsprocess 36

Kommunens politiska roll 41

Vad är arkitektur? 48

Vikten av en arkitektonisk idé 51

Gestaltningsfunderingar 52

Referenser 54

Del 3 - Separata bilagor

1. Enkät 58

2. Omvärldsbevakning 58

3. Charette 58

4. Utkast arkitekturstrategi 2019 58

Förord

Ossi dolupta ssinist, consed mi, odi si officipsam volorro ipsae. Ucienesti quidus dolor sintion sequibus, suntia site excepudam volorer cienest, soluptati aute paribusdae cum, quodion parum explat es evelles quas utas im quis andesequi velles eror rerum repersp itatia dolupta spicid utem velendi dolore siti commolore nis nonse voluptatur sed modignimaior sende ilia voluptam as nam hita dis reiuntintem que rendam sit re vendi nobiti quo quassit atatusa cone prae nestis aut aut volor molut ressitaecum faci alitesequam exernamus exceritae necab is esenis et hari omnimol laccuptatet harum que cores pore et rehende cus entur?

Cimodi berum, cuptasp itisqui tent poribus ute andiasp editiis eiumendis dolorepero maio. Necae. Alici dolorio ventet et as eario minciur ra doluptatem harcipi enditem vere core solupicient.

Pa peratem harum volupta teceaque con corerfe rchitatem is por audicium nost ea idel es et ma quibus et eatecest laccaec torit, as mo qui optam nus, sequunto te pore volorepudit alias eiciand eligendi a quiantia nonseque poribea porro beatem fugia debisse por rem que vero quia velecuptus aut que min nimolorit audae enissum quiatem quas et pratur? Assimodi velit et fugias dolum sam reius molupta veliandustis sus alibust ruptati atiam nes restiur, il et essi abo. Itaquis estrum simint odi doluptaest ad estiatur, que consequid exerese ea volenimodion neceatia si as moluptas non et arum faccaborerum fuga.

Tius.Ignaturi ad quo ex evernam eaqui ut aut as doles ni dolum corio. Ut eni ipsapiendem accaborum autas doluptatias es elestium labore pla sinimpor assimagnimus et inverum voluptatem faciet harcium eum ipid ut eate non nis apiditio. Ovid et que natum coribusam re ipsam core verionserci aut aut quo blab il earum sitatent es volorum quo bea ipicit quam repudamus, que

<Namn>
<Titel>

Läsanvisningar

Vad innehåller strategin?

Arkitekturstrategin innehåller åtta målområden och tillhörande mål. De beskriver vilka förflyttningar kommunen vill göra för att bibehålla, utveckla och skapa tilltalande och hållbara livsmiljöer i Södertälje kommun. Målområderna bygger på Södertäljes största utmaningar och knyter an till de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030 samt till de nationella miljö- och folkhälsomålen. I korthet beskrivs hur arkitekturens kärnvärden; funktion, upplevelse och robusthet ska uppnås genom hållbart byggande i Södertälje kommun. När det råder balans mellan dessa värden kan en miljö sägas vara omsorgsfullt gestaltad.

Arkitekturstrategin är indelad i tre delar

> **Del I** – *beskriver själva strategin i form av målområden, mål, målbild och föreslagna strategier*
>
> **Del 2** - *beskriver bland annat bakgrunden till arkitekturstrategin, Södertäljes förutsättningar, hur styrdokumentet ska användas, syftet, framtagningsprocessen och hur uppföljning ska ske.* Arkitekturstrategin inkluderar x bilagor som är fördjupningsmaterial. Alla delar kan läsas separat.
>
> **Bilagor** – *är separata bilagor som t.ex konsultrapporter*

Arkitektustrategin är indelad i två delar:

Del I – beskriver själva strategin i form av målområden, mål, målbild, föreslagna strategier

Del 2 - beskriver bland annat bakgrunden till arkitekturstrategin, Södertäljes förutsättningar, hur styrdokumentet ska användas, syftet, processen och hur uppföljning ska ske.

Eftersom många av oss läser på olika sätt och de flesta av oss har mindre tid för läsning än vi skulle vilja, följer nedan några förslag för att ta en förkortad väg genom detta dokument.

Jag vill bara veta om arkitektustrategins målområde och mål.
Börjar att läsa ”Mål för hållbart byggande” på sidan 11

Jag vill lära mig mer om arkitektur.
Börjar att läsa ”Vad är arkitektur?” på sidan 48

Jag vill förstår hur allting hänger ihop.
Se diagram ”Strategi & Styrning - från global till lokal nivå” på sidan 29

Jag vill veta hur framtagningsprocessen såg ut.
Läs ”Kommunens olika roller och verktyg” på sidan 34

Jag gillar siffror mer än ord.
Se ”En enkät” på sidan 39

Arkitekturstrategin sprider kunskap om vad arkitekturen kan göra för hållbar utveckling, människors hälsa och Södertäljes lokala utmaningar.

Sammanfattning

Aktiverande styrdokument syftar till förändring och utveckling. De anger händelser eller situationer som kommunen vill åstadkomma genom egna initiativ.

Vad är arkitektur i Södertälje?

Regeringen har tagit fram en definition av arkitektur som den här strategin utgår från:

> *"Arkitektur form och design omfattar alla av människan skapade miljöer – offentliga rum, byggnader, landskap, anläggningar, interiörer, produkter och processer"*
> *Definition ur Kommittédirektiv 2014:69 för Gestaltad livsmiljö:*

Vad är en arkitekturstrategi?

Tidshorisonten för en strategi kan vara längre än fyra år, men aktualitetsprövning och revidering ska genomföras minst vart fjärde år.

I Södertälje kommun är arkitekturstrategin ett aktiverande styrdokument som håller ihop kommunens arbete med arkitektur och gestaltad livsmiljö. Strategin ska vara vägledande i arbetet med hållbara livsmiljöer, men också sprida kunskap om vad god arkitektur är. Den ger ett ramverk för arkitektur, gestaltning och hållbart byggande inom Södertälje kommuns geografiska område.

I Södertälje är Arkitekturstrategin ett:

- ***framåtsyftande och aktiverande styrdokument*** för kommunkoncernen som uttrycker Södertälje kommuns långsiktiga ambition och vilja för den gestaltade livsmiljön.
- ***process- och dialogverktyg*** som hjälper till att föra kunskapen kring arkitekturfrågor framåt och få denna kunskap att ingå i kommunens olika processer
- ***Vägledande*** för beslut och styrning men tar inte någon detaljerad ställning till utförande, prioriteringar eller metoder.

Målet är att *bibehålla, utveckla och skapa tilltalande och hållbara livsmiljöer i Södertälje kommun.*

Varför en arkitekturstrategi?

Syftet är att visa vägen - ***hur arkitektur*** kan bidra till en långsiktigt hållbar kommun enligt Agenda 2030.

Det finns flera syften med att ta fram en arkitekturstrategi. Den ska öka kunskapen kring gestaltning, trivsel, trygghet och attraktivitet i Södertälje. Därutöver ska den göra arbetet mer effektivt. Inriktningen för *Arkitekturstrategi – hållbart byggande i Södertälje kommun* ska följa den nationella politiken för arkitektur, form och design samt anpassas till Södertälje kommuns förhållanden och tidigare inriktning enligt FRAMTID SÖDERTÄLJE, och i majoritetens senaste förslag till Mål och bugdet uttrycks behovet;

"Planering och byggande ska vara resurseffektivt, miljövänligt och utformas så att det bidrar till en positiv stadsbild och livet i samhället. Ett hållbart byggande innefattar ekosystemtjänster. Det pågående arbetet med en ***arkitekturstrategi är en viktig del i den framtida utvecklingen av våra livsmiljöer.*** *Ett systematiskt arbete med att förbättra tillgängligheten är nödvändigt för att alla ska kunna röra sig i samhället på lika villkor."*

Från globala till lokala mål

Agenda 2030

Agenda 2030 syftar till att minska fattigdom, orättvisor och ojämlikheter och att vända klimatkrisen under det kommande decenniet. Målen är globala men bygger på att de implementeras på lokal nivå för att skapa en hållbar värld för alla. Södertälje har ett ansvar att inom sitt påverkans-område se till att målen förverkligas.
Arbetet med Agenda 2030 ska genomsyra alla kommunens verksamheter. Arkitekturstrategin stödjer genomförandet av Agenda 2030, FN:s 17 globala hållbarhetsmål och Södertäljes uppsatta mål för ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet, genom god arkitektur och väl gestaltade livsmiljöer.

GLOBALA MÅLEN
för hållbar utveckling

Nationell arkitekturpolitik - Gestaltad livsmiljö

Den nationella politiken för arkitektur, form och design – ”Politik för gestaltad livsmiljö” antogs 24 maj 2018. Politiken anger tydliga riktlinjer för den byggda miljöns uppgift framöver.

Mål för den nationella politiken:
Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön. Det ska uppnås genom att:

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden,
- kunskap om arkitektur, form och design sprids,
- det offentlig ska agerar förebildligt,
- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas,
- miljöer ska gestaltas för att vara tillgängliga för alla, och
- samarbete och samverkan ska utvecklas, inom landet och internationellt.

Politik för gestaltad livsmiljö
”arkitektur, form, design, konst och kulturarv har avgörande betydelse i samhällsbygget eftersom den gestaltade livsmiljön påverkar alla människor i deras vardag utifrån bland annat hälsa och välbefinnande. Gestaltad livsmiljö ska, enligt politiken, ses som ett sammanhållet område där alla dessa perspektiv samspelar och berikar varandra.”

Södertäljes arkitekturstrategis åtta målområden

Med den nationella politiken inom arkitektur, form och design och Agenda 2030 som utgångspunkt har åtta målområden prioriterats och anpassats för Södertäljes utmaningar och behov samt för att stärka och utveckla arkitektur i kommunen.

Sammanfattning av Södertäljes Arkitekturstrategis åtta målområden :

1. **Miljö, klimat och framtiden** - Arkitektur inom planetens gränser
2. **Helhetssyn** - Arkiektur ska bidra till ett helhetsperspektiv
3. **Upplevelse och sinnena** - Arkitektur ska ge upplevelser för alla sinnen
4. **Identitet** - Arkitektur ska bidra till att stärka Södertäljes identitet
5. **Gemenskap** - Arkitektur ska bidra till en trygg gemenskap
6. **Livskvalitet** - Arkitektur ska bidra till hälsosamma livsmiljöer
7. **Innovation och lärande** - Arkitektur ska bidra till innovation och lärande
8. **Gemensam utveckling** - Arkitetkur ska bidra till gemensam utveckling

När vi arbetar med arkitektur formar vi samtidigt vårt samhälle.

Arkitektur berör alla varje dag och bidrar direkt till hur vi mår och trivs samt hur ekosystem, människor och samhälle fungerar.

Del 1 – Strategi

Vision, målområden och mål

Målet är att *bibehålla, utveckla och skapa tilltalande och hållbara livsmiljöer i Södertälje kommun.*

Riksdagen antog 2018 följande mål och delpreciseringar för politikområdet:

"Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön."

Vision

> *Södertälje är en attraktiv kommun att bo i, att driva företag i och är en plats som attraherar studenter och besökare. Södertälje är en välkomnande plats som erbjuder en genuin stadskärna kombinerat med en levande landsbygd – en plats där människor trivs. I Södertälje agerar vi förebildligt genom att investera i god arkitektur som säkerställer en positiv och hållbar samhällsutveckling för dagens och framtidens generationer.*

Åtta målområden

Med utgångspunkt i visionen har åtta målområden och tillhörande mål formulerats för att svara upp mot de Globala målen för hållbar utveckling, den nationella politiken för gestaltad livsmiljö och kommunala mål som uttrycks i mål- och budget, översiktsplanen och andra relevanta styrdokument. Målområde 1-7 hanterar olika delar av kommunens arbete med hållbart byggande, medan målområde 8 består av mål som är förutsättningar till att säkerställa resurser till övriga målområden.

1. **Miljö, klimat och framtiden** - Arkitektur inom planetens gränser
2. **Helhetssyn** - Arkiektur ska bidra till ett helhetsperspektiv
3. **Upplevelse och sinnena** - Arkitektur ska ge upplevelser för alla sinnen
4. **Identitet** - Arkitektur ska bidra till att stärka Södertäljes identitet
5. **Gemenskap** - Arkitektur ska bidra till en trygg gemenskap
6. **Livskvalitet** - Arkitektur ska bidra till långsiktig livskvalitet
7. **Innovation och lärande** - Arkitektur ska bidra med rum för innovation och lärande
8. **Gemensam utveckling** - Arkitektur ska bidra till gemensam utveckling

Mål

Varje mål beskriver prioriteringar och vad Söderälje vill uppnå. Målen hänger många gånger samman och skulle passa in under flera målområden. Oavsett var de behandlas, är avsikten att helheten ska täcka in det viktigaste.

Utifrån målen ska konkreta aktiviteter formuleras i kommande handlingsplaner för att sedan konkretiseras i nämndernas och bolagens verksamhets- och affärsplaner. Arkitekturstrategin ska vägleda så att varje projekt bidrar till att målen uppfylls.

Mål för hållbart byggande

1. **Miljö, klimat och framtiden** - *Arkitektur inom planetens gränser*
   - 1.1 klimatanpassa och klimatsäkra alla projekt
   - 1.2 förstärka och integrera ekosystemtjänster i alla projekt
   - 1.3 nyttja upphandling och beställning som hållbarhetsverktyg och systematiskt följa upp kraven
2. **Helhetssyn** - *Arkitektur är en del av en helhet*
   - 2.1 presentera och utvärdera en tydlig arkitektonisk idé i alla projekt
   - 2.2 utveckla varje plats utifrån sina unika kvalitéer och förutsättningar
   - 2.3 värna våra unika stads- och landskapsbilder
3. **Upplevelse och sinnena** - *Arkitektur har upplevelser för alla sinnen*
   - 3.1 planera för både flexibla och särskilt urformade platser
   - 3.2 öka orienterbarheten och läsbarheten i den byggda miljön
   - 3.3 verka för offentlig konst, sinnliga upplevelser och detaljrikedom
4. **Identitet** - *Arkitektur skapar stärkt identitet*
   - 4.1 låt Södertäljes olika profilbärare speglas i den byggda miljön
   - 4.2 skapa framtida kulturmiljöer med nyskapande arkitektur
   - 4.3 Värna och utveckla Södertäljes kulturmiljöer genom att använda platsen som utgångspunkt för utveckling
5. **Gemenskap** - *Arkitektur ger en trygg gemenskap*
   - 5.1 planera för flerfunktionella miljöer där alla har möjlighet att mötas
   - 5.2 planera miljöer som upplevs som tillgängliga och trygga året runt
   - 5.3 verka för blandade och levande stadsmiljöer både vad gäller invånare och funktioner
6. **Livskvalitet** - *Arkitektur ger långsiktig livskvalitet*
   - 6.1 prioritera barns, ungas och äldres perspektiv i alla projekt
   - 6.2 främja hälsa genom möjlighet till rörelse och tillgång till grönska och vatten
   - 6.3 tillgodose dagens och framtidens behov hos boende och bostadssökande
   - 6.4 planera för miljöer som är fria från föroreningar och störningar
7. **Innovation och lärande** - *Arkitektur ger rum för innovation och lärande*
   - 7.1 verka för pilot- och tillfälliga projekt som utmanar och testar
   - 7.2 integrera gestaltning med tekniska lösningar
   - 7.3 prioritera och investera i högkvalitativa lärmiljöer
8. **Gemensam utveckling** - *Arkiktektur för en gemensam utveckling*
   - 8.1 sprida och höja kunskap kring hållbart byggande, arkitektur och gestaltning inom hela kommunkoncernen
   - 8.2 agera som förebild genom god arkitektur och processer i rollen som i planerande, byggande och förvaltande aktör
   - 8.3 säkerställa relevant arkitektkompetens finns med i hela processen
   - 8.4 främja kommunövergripande samverkan samarbeten
   - 8.5 förenkla och förbättra kommunikation genom transparenta arbetsprocesser, och nyttja digitaliseringens möjligheter
   - 8.6 främja ökat samarbete mellan akademi, föreningsverksamhet, näringsliv och kommunkoncernen
   - 8.7 rekrytera och behålla kompetent personal

1. Miljö, klimat och framtiden

Arkitektur inom planetens gränser

Visionstext - Vart vi vill komma:
I Södertälje bidrar arkitektur till att skapa hållbara livsmiljöer där alla kan leva och verka inom planetens gränser.

Strategitext - Så gör vi:
Genom att sikta mot cirkulärt byggande, klimatpositiv arkitektur, utveckla ekosystem samt skapa nya värden i våra livsmiljöer kan vi minska vår klimatpåverkan och styra mot det som är långsiktigt ekonomisk hållbart. De livsmiljöer vi planerar för, renoverar och bygger idag ska kunna lösa både dagens och morgondagens förändrade behov inom planetens gränser. I Södertälje ska långsiktig hållbarhet överordnas kortsiktiga ekonomiska överväganden när vi planerar, skapar och förvaltar våra livsmiljöer.

Mål - Därför prioriterar vi att:

1.1 klimatanpassa och klimatsäkra alla projekt
1.2 förstärka och integrera ekosystemtjänster i alla projekt
1.3 använda upphandling och beställning som hållbarhetsverktyg och systematiskt följa upp kraven

Dialogfråga

> *På vilket sätt stödjer projektet områdets ekologiska funktioner och kommunens mål om netto-0 utsläpp 2030?*

Inriktning - Arkitektur inom planetens gränser

1.1 - klimatanpassa och klimatsäkra alla projekt
Byggsektorn står för en mycket stor del av de globala utsläppen, och en byggnad står ofta i minst 100 år efter att den uppförts. Vilka material och tekniker som används, och hur byggnader och miljöer utformas och placeras, har stor betydelse för miljö- och klimatpåverkan under hela byggnadens livscykel – från att materialen utvinns, framställs och transporteras, till byggfasen, användningsfasen och slutligen vid demontering eller rivning. Det mest hållbara huset är det som inte behöver byggas. Behovet av nya byggnader kan minskas genom att lokaler samutnyttjas eller genom att befintliga byggnader anpassas till nya användningar. För att gå från dagens linjära produkt- och avfallsflöden till en cirkulär bygg- och rivningsprocess behövs förändringar i organisation, affärsmodeller och arbetssätt. Genom klimatanpassning och klimatsäkring kan vi undvika, förebygga och minska sårbarheten vid naturkatastrofer; men också möta de klimatförändringar vi redan nu ser. Arkitektur ska skapas inom planetens gränser.

1.2 - förstärka och integrera ekosystemtjänster i alla projekt
Klimatanpassning och värdet av ekosystemtjänster ska beaktas i samhällsplaneringen för att säkerställa långsiktigt hållbara lösningar. När kommunen växer behöver vi säkerställa att viktiga grönområden bevaras och att ekosystemtjänster ingår i samhällsbyggandet. Ett förändrat och mer oberäkneligt klimat ställer också stora krav på både utformning av nya byggnader och offentliga miljöer. Dessa måste kunna hantera både mer nederbörd och mer torka, längre somrar med längre och mer frekventa värmeböljor. Material, växtval och utformning behöver anpassas för det. Det förändrade klimatet innebär också vissa möjligheter som kan utnyttjas, såsom minskat behov av uppvärmning och längre växtsäsonger. För att skapa långsiktig hållbarhet är det viktigt att så långt som möjligt skapa med naturen och integrera relevanta ekosystemtjänster och naturbaserad lösningar i alla projekt.

1.3 - använd upphandling och beställning som hållbarhetsverktyg och följa upp kraven systematiskt
I den omställning världen går in i kommer det som inte är ekologiskt hållbart bli kostsamt och på sikt utgöra en ekonomisk risk. Det finns behov av att utveckla styrmedel och verktyg som synliggör den långsiktiga kostnaden och som styr mot det som är ekonomiskt och ekologiskt hållbart i längden. Södertäljes kommunkoncern spenderar stora summor på att handla upp tjänster och varor med påverkan på den byggda miljön. Upphandling bör ske med fokus på hållbarhet och kvalitativa aspekter, så att ett långsiktigt fördelaktigt resultat uppnås. Vid upphandlingar av tjänster kring offentligt byggande och anläggning ska relevant arkitektkompetens vara med och säkerställa att upphandlingen ger rätt arkitektonisk nivå.

I en **cirkulär bygg- och rivningsprocess** används befintliga resurser i största möjliga utsträckning. Användning av återbrukat och återvunnet material är normalfallet, och nya jungfruliga material är undantagen.

Begreppet ekosystemtjänster... används för att skapa förståelse för att människors överlevnad och välmående är beroende av de tjänster som ekosystemen ger. Ekosystemtjänster synliggör på så sätt vårt beroende av fungerande ekosystem.

Naturbaserade lösningar är åtgärder som utgår från de funktioner ekosystemen bidrar med, så kallade ekosystemtjänster. Rätt utformade har olika naturbaserade lösningar potential att till exempel förbättra luftkvaliteten i städer, klimatanpassa de areella näringarna och främja folkhälsa.

2. Helhetssyn

Arkitektur är en del av en helhet

Visionstext - Vart vi vill komma:
I Södertälje bidrar arkitektur till att varje plats har en tydlig identitet och utformas som en del av en helhet.

Strategitext - Så gör vi:
Genom att varje plats utvecklas utifrån sina förutsättningar och medvetet länkas ihop kan vi skapa en varierad och sammanhållen kommun med liv och rörelse i Södertälje. De naturliga förutsättningarna i Södertälje kommun är varierade och därför en utmärkt grund för stor variation av attraktiva livsmiljöer. Vårt strategiska läge ger också god potential för vistelse såväl som för förflyttning, både på land och vatten. Vi har en helhetssyn och förståelse för delarnas betydelse när vi planerar, bygger och förvaltar Södertäljes livsmiljöer.

Mål - Därför prioriterar vi att:

2.1 presentera och utvärdera en tydlig arkitektonisk idé i alla projekt
2.2 utveckla varje plats utifrån sina unika kvalitéer och förutsättningar
2.3 värna våra unika stads- och landskapsbilder

Dialogfråga

> *Hur bidrar projektet till platsen och det större sammanhanget?*

Läs mer. "Vikten av en arkitektonisk idé" på sida 51

Inriktning – En del av en helhet

2.1 - presentera och utvärdera en tydlig arkitektonisk idé i alla projekt
En bra arkitektur bygger på goda förutsättningar och en tydlig arkitektonisk idé. För att skapa dessa goda förutsättningar behövs både helhetssyn och förståelse för delarnas betydelse och hur de hålls samman. Från markens naturliga förutsättningar till människors livsmiljöer och de ekonomiska villkor som råder. Arkitektur bidrar med ett sätt att kombinera dessa genom planering, byggande och förvaltning för att skapa långsiktigt hållbar stadsplanering både utifrån förutsättningarna och genom att skapa miljöer som bidrar till fysiskt och psykiskt välbefinnande och som underlättar för människor att leva cirkulärt och hållbart i vardag och till fest.

En arkitektonisk idé handlar om hur formen uppfyller målen för människorna som ska använda byggnaden, stadsdelen eller parken på bästa sätt.

2.2 - utveckla varje plats utifrån sina unika kvalitéer och förutsättningar
Varje plats har sina egna förutsättningar och egna proportioner som präglas av landskapet, materialitet, byggnader och byggnadsplacering, slutenhet och öppenhet. Detta skapar en särskild livsmiljö för platsen som grundar sig på platsförutsättningar, platsanvändning och den känsla som påverkar vår upplevelse och vår trivsel. De naturliga förutsättningarna i Södertälje kommun är varierade och är därför en utmärkt grund för stor variation och attraktiva miljöer för vistelse såväl som de ger goda förutsättningar för förflyttning, både på land och vatten. De möjligheter som de naturliga förutsättningarna ger genom närhet till vatten, variation i jordmån och höjdskillnader i topografin följs också av begränsningar. Vi ska verka för en likvärdig gestaltning av offentliga miljöer med omsorg och kvalitet i hela kommunen.

Stads- och landskapsbild
Stads- och landskaps-bilden kan avse hur en byggd miljö eller ett mer öppet landskap kan uppfattas på olika avstånd och i förhållande till varandra, men kan också avse exempelvis hur enskilda gaturum är utformade.

2.3 - värna våra unika stads- och landskapsbilder
Inget projekt kan hanteras utan att ta hänsyn till omgivningen enligt PBL ska varje projekt ses utifrån ett helhetsperspektiv i relation till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan. Landskapet och landskapsbild omfattar både rural och urban miljö. Platsens specifika landskapskaraktär, -element och -bild kan stärka en plats om de tas tillvara vid utformande av nya livsmiljöer. Det kan handla om siktlinjer, utblickar, natur, topografi och befintlig bebyggelse som alla kan bidra till en attraktiv landskapsbild. En generell utgångspunkt för bebyggelse i topografiskt varierande miljöer är att låta planeringen och bebyggelsen förstärka den naturliga miljön exempelvis genom att placera höga hus högt och låg bebyggelse lågt, att så långt det är möjligt undvika irreversibla ingrepp som sprängning och byggande på åkermark eller sådana ingrepp som tar lång tid att reparera som avverkning av stora träd. Här är det extra viktigt att göra bedömningar och analyser i enlighet med boverkets råd för att säkerställa en god helhetsverkan.

3. Upplevelser och sinnena

Arkitektur har upplevelser för alla sinnen

Visionstext - Vart vi vill komma:
I Södertälje bidrar arkitektur till livsmiljöer av hög kvalitet som erbjuder upplevelser för alla sinnen.

Strategitext - Så gör vi:
Genom ett medvetet och systematiskt angreppssätt skapar vi en miljö som erbjuder många positiva upplevelser under dygnets alla timmar. En livsmiljö som är vacker och trivsam, främjar hälsan och underlättar för sina användare. I Södertälje kommun skapar vi god arkitektur som berikar platsen, rummet och dess användares sinnliga upplevelser genom att använda genomtänkta material, skalor, volymer, färgsättning och gestaltning anpassad till sitt sammanhang.

Mål - Därför prioriterar vi att:

3.1 planera för både flexibla och särskilt urformade platser
3.2 öka orienterbarheten och läsbarheten i den byggda miljön
3.3 verka för offentlig konst, sinnliga upplevelser och detaljrikedom

Dialogfråga

> *Hur planeras livsmiljön upplevas av den/dem som den är skapad för och vad bidrar till den upplevelsen?*

Inriktning – Upplevelser för alla sinnen

3.1 - planera för både flexibla och särskilt urformade platser
Det som påverkar ett rums kvalitet, oavsett om det är inomhus eller utomhus, är geometriska och fysiska strukturer. Rummets volym och avgränsningar underlättar både hur en rörelse genom och i rummet kan ske och var de lugna platserna finns. Vår sammantagna sinnliga upplevelse – dofter, material, akustik, belysning, vad vi ser och tar in, påverkar hur vi som individer sedan tolkar intrycken. Om vi uppfattar intrycken som som högtidlighet, makt, frihet eller instängdhet beror på erfarenhet, personlighetsdrag, kultur och tidigare upplevelser. Därför, är det viktigt att det utöver multifunktionella rum även finns flexibla och särskilt utformade rum och platser så att den enskildes behov kan tillgodoses.

3.2 - öka orienterbarheten och läsbarheten i den byggda miljön
Hur vi rör oss påverkar upplevelsen av omgivningen och omgivningen påverkar människans rörelse. Miljöer som är tydliga, lätta att överblicka och enkla att orientera sig i, har goda förutsättningar att upplevas som begripliga och angenäma. Det ska vara tydligt hur man kan röra sig längs ett stråk, till en målpunkt, över en plats eller genom ett rum. Tydlighet i vad som är offentlig och privat mark, gestaltning av rörelseströk, belysning och i sista hand skyltning kan bidra till läsbarheten. Tydligheten kan bestå av en enhetlig gestaltning, återkommande detaljer och tydliga hierarkier i utformningen, för att ge några exempel.

3.3 - verka för offentlig konst, sinnliga upplevelser och detaljrikedom
Värden i gestaltad livsmiljö kan delas upp i materialmässiga värden och upplevelsevärden. De materialmässiga står för de tekniska och funktionella värdena, medan upplevelsevärden är konstnärliga, identitets- och miljöskapande värden. För att uppleva dessa värden använder människan sig av sina fem sinnen. Det kan ske både på ett medvetet och ett omedvetet plan. Kvaliteten i den sinnliga upplevelsen av skala, rytm, balans, rymd, material, textur och kulör påverkar vårt humör och hur vi mår. I mötet mellan människa och rum - det rummet kan även vara en park, ett torg, en gata, en skog eller ett fält - uppstår en känsla som vi kan kalla för förundran, en sinnlig beröring. Här spelar även konsten och gestaltningen av möbleringen en stor roll. Det är viktigt att konsten kommer in i tidiga planeringsskeden för att skapa en tydlig helhet och ha möjlighet att integreras i gestaltningen. Det samma gäller inredning och möblering både interört och exteriört.

Läsbarheten
Läsbarheten är avgörande för hur vi uppfattar och förstår livsmiljöer. En tydlig läsbarhet kan bl a underlättar orienteringen, stärker trygghetskänslan och berikar upplevelsen.

4. Identitet

Arkitektur skapar stärkt identitet

Visionstext - Vart vi vill komma:
I Södertälje bidrar arkitektur till stärkt attraktivitet och identitet för Södertälje som plats då, nu och i framtiden.

Strategitext - Så gör vi:
Genom att lyfta fram de kulturvärden som finns i Södertälje, förvalta dem och skapa nya för framtiden bygger vi vidare på de unika och attraktiva miljöer vi stolt visar upp samtidigt som vi vågar skapa nytt och sticka ut. Södertäljes identitet ska speglas i våra livsmiljöer. Vårt kulturhistoriska arv och den unika kombinationen av stad och land, gammalt och nytt, hållbarhet och innovation, människor och mångfald ska vara synliga i våra miljöer både de vi förvaltar och de vi skapar nya.

Mål - Därför prioriterar vi att:

4.1 låta Södertäljes olika profilbärare speglas i den byggda miljön
4.2 skapa framtida kulturmiljöer med nyskapande arkitektur
4.3 Värna och utveckla Södertäljes kulturmiljöer genom att använda platsen som utgångspunkt för utveckling

Dialogfråga

På vilket sätt bidrar projektet till att stärka Södertäljes identitet?

Inriktning – Stärkt identitet

4.1 låt Södertäljes olika profilbärare speglas i den byggda miljön
Arkitektur används ofta i värdeskapande syfte, för att lyfta fram en företeelse, ett företag eller en plats. I Södertäljes platsvarumärke anges positionen, det som skiljer Södertälje från andra platser som ”Där världarna möts”. Profilbärarna - det som vi lyfter fram extra, är industri i framkant, innovation och mångkultur. Profilbärnarna lämpar sig särskilt att lyfta fram för att stärka Södertäljes identitet genom att dessa kan ges tydligt uttryck i den bebyggda miljön och därmed skapa värde både för verksamheterna, medborgarna och besökare i Södertälje kommun.

4.2 skapa framtida kulturmiljöer med nyskapande arkitektur
I Södertälje har vi möjligheter som inte finns någon annanstans. Genom att agera förebildligt och medvetet satsa på våra kulturmiljöer och god gestaltning kan vi bygga på vår unika plats i världen och förstärka Södertäljes attraktionskraft för både boende, besökare och näringsliv. Att bygga med hög kvalitet i både material och omsorgsfull gestaltning är ett sätt att skapa goda livsmiljöer som kan utgöra en del av vårt kulturarv till framtiden. Historien har visat att är det ofta är de mest debatterade och bearbetade förslagen som sedan blir de mest omhuldade och bevaransvärda.

4.3 Värna och utveckla Södertäljes kulturmiljöer genom att använda platsen som utgångspunkt för utveckling
Södertälje är en kommun som innehåller både intressanta fornlämningar, den medeltida staden, ett högkvalitativt modernistiskt centrum, tätorter som har vuxit upp kring framdragandet av järnvägen och kring industriernas utveckling samt en stor landsbygd med varierande landskapstyper och bebyggelse präglad av de stora säterierna. Viktiga karaktärsdrag i en miljö, utöver byggnadsverken i sig, kan vara siktlinjer som ger möjlighet till långa tidsdjup, karaktärsbärande topografi, mellanrum i stadsväven, inslag av grönska i ett bostadsområde, volymer såsom byggnadsvolymer eller träd och buskar, byggnadsmaterial, växtmaterial, dess färgsättning, placering i landskapet, markanvändning, mönster och strukturer. Dessa historiska avtryck ska i sin tur förenas med nya behov och ges ett samtida uttryck. Landskapsbild och stadsbild är viktiga i dessa sammanhang. Södertäljes landskapstyper består huvudsakligen av skogshöjdslandskap, jordbrukslandskap och Mosaiklandskap som beskrivs i ”Riktlinjer för bostadsbyggande på landsbygden”. Stadsbilden för staden Södertälje är viktig för kommunens identitet och präglas av kanalen som förbinder Mälaren och Östersjön och de branta skogsklädda backarna och höjderna med huvudsakligen senvuxen tall som även ger den centrala staden sin varma ton. Den återspeglas i den befintliga bebyggelsen med i huvudsak varma jordtoner med mindre inslag av mjuka pastelltoner. Kulturvärden liksom kvaliteter och karaktär i landskapet och den befintliga bebyggelsen ska vara utgångspunkter när ny bebyggelse planeras.

Profilbärare
De tre profilbärarna industri i framkant, innovation och mångkultur beskriver vad vi lyfter fram när vi berättar om Södertälje på en övergripande nivå. Dessa tillgångar representerar det som är unikt för oss och som efterfrågas av våra målgrupper och framför allt är det kombinationen av de tre som gör oss unika. (Ur platsvarumärket Södertälje)

5. Gemenskap & trygghet

Arkitektur ger en trygg gemenskap

Visionstext - Vart vi vill komma:
I Södertälje bidrar arkitektur till att skapa trygghet och tillit genom utformning av livsmiljöer som främjar social integration och interaktion.

Strategitext - Så gör vi:
Genom att skapa en mångfald av trygga, inspirerande och varierade livsmiljöer som bidrar till inkludering och samhörighet mellan människor skapar vi en trygg gemenskap.

Oavsett om det handlar om att ta plats i det publika rummet, att våga gå ut under kvällstid, om behov av att bryta segregation, eller möjligheten att få en egen bostad och försörja sig kan arkitektur bidra till social integration och interaktion och bjuda in till ett stadsliv rikt på mångfald som är till för alla.

Mål - Därför prioriterar vi att:

5.1 planera för flerfunktionella miljöer där alla har möjlighet att mötas
5.2 planera miljöer som upplevs som tillgängliga och trygga året runt
5.3 verka för blandade och levande stadsmiljöer både vad gäller invånare och funktioner

Dialogfråga

> *Hur stärker projektet en trygg gemenskap för människor i deras vardag?*

Inriktning – En trygg gemenskap

5.1 - planera för flerfunktionella miljöer där alla har möjlighet att mötas
Utformningen av våra livsmiljöer påverkar inte bara hur vi upplever olika platser utan även hur de används och av vem. Arkitektur och gestaltning är på så sätt demokratiska frågor och handlar om hur den bebyggda miljön kan bidra till att alla ska kunna verka, bo och delta i samhället på lika villkor. Segregation i den fysiska miljön handlar om skillnader som uppstår mellan individer med olika bakgrund och hur vi samlas på olika typer av platser, så kallade rumsliga skillnader. Att delta i sociala sammanhäng och dela plats med andra ökar förståelsen för och omtanken om varandra.

5.2 - skapa miljöer som upplevs som tillgängliga och trygga året runt
Tillgänglighet och trygghet handlar om att minska barriärer, öka aktiviteten, rörelsefriheten och förbättra upplevelsen av våra livsmiljöer. Genom att skapa mer liv och rörelse i Södertälje under större delar av dygnet kan vi skapar en trygg gemenskap. Att skapa trygga livsmiljöer där gång- och cykel samt kollektivtrafik prioriteras i högre utsträckning i samhällsplanering bidrar till ett mer jämställt och jämlikt samhälle eftersom dessa färdmedel används i högre utsträckning av kvinnor och barn. Åtgärder som bidrar till att kvinnor och barn känner sig trygga samt att de kan röra sig fritt i det offentliga rummet är en viktig pusselbit för att åstadkomma jämställdhet, tillgänglighet och trygghet i den bygda miljön och samhället i stort. Genom att minska barriärer för rörelsefrihet, erbjuda trygga platser som är överblickbara och trivsamt belysta, kan vi genom planering skapa ett tryggare samhälle där fler har möjlighet att styra och bestämma över sin vardag.

5.3 - verka för blandade och levande stadsmiljöer både vad gäller invånare och funktioner
Forskning visar att variation, i form av till exempel olika upplåtelseformer, hustyper, prisnivåer skapar fler tillfällen för människor i olika ålder, med olika bakgrund och i olika livssituationer att mötas. Det bidrar till minskad segregation och en bättre social sammanhållning. Forskning visar också att en ökad delaktighet i samhället kan kopplas till den upplevda tryggheten. Utformning som främjar interaktion mellan människor skapar trygga livsmiljöer för oss alla.

6. Livskvalitet

Arkitektur ger långsiktig livskvalitet

Visionstext - Vart vi vill komma:
I Södertälje bidrar arkitektur till att skapa hälsosamma livsmiljöer som främjar hög livskvalitet för alla i alla åldrar.

Strategitext - Så gör vi:
Genom att prioritera livsmiljöer som gynnar både levande ekosystem och människans välbefinnande kan vi skapa långsiktig livskvalitet. Långsiktig livskvalitet förutsätter ett samspel mellan ekosystemen, den fysiskt byggda miljön och de sociala faktorerna som formar stadsdelar och platser. Det handlar om att se kopplingen mellan social, mental liksom fysisk hälsa och våra livsmiljöer som en självklarhet. Vi ska prioritera tillgängliga platser för lek och rekreation, ren luft och vatten, bra kommunikation, grönska och ett behagligt klimat samtidigt som vi förebygger social isolering, utanförskap, mental ohälsa och tillgodoser dagens och framtidens behov hos boende och bostadssökande. Genom att se till barns, ungas och äldres perspektiv kan arkitektur främja livskvalitet och förenkla livet för alla i alla åldrar.

Mål - Därför prioriterar vi att:

6.1 prioritera barns, ungas och äldres perspektiv i alla projekt
6.2 främja hälsa genom möjlighet till rörelse och tillgång till grönska och vatten
6.3 tillgodose dagens och framtidens behov hos boende och bostadssökande
6.4 planera för miljöer som är fria från föroreningar och störningar

Dialogfråga

> *Hur bidrar projektet till att skapa långsiktig livskvalitet för barn unga och äldre?*

Inriktning – Långsiktig livskvalitet

6.1 - prioritera barns, ungas och äldres perspektiv i alla projekt

Forskning visar att barn och unga har betydande kunskaper och erfarenheter kring sin utemiljö, vilket inte beslutsfattare alltid tar hänsyn till. Livsmiljöer där barnens intressen vägs in är dessutom bra för alla samhällsgrupper, vilket innebär att barn och unga bör inkluderas i beslutsprocesser inom samhällsplanering[1]. I Plan- och bygglagen finns regler för medborgarnas inflytande i planprocessen. Lagen skiljer inte på barn och vuxna, alla medborgare har lika rätt att lämna sina synpunkter i samrådskedet. En avgörande faktor för att lyckas anlägga ett barnperspektiv i den kommunala fysiska planeringen är att det finns förankring och engagemang i frågan på alla nivåer. Det är därför viktigt att medverka till livsmiljöer som understödjer social, mental och fysisk hälsa där livskvalitén förbättras för alla delar av befolkningen.

6.2 - främja hälsa genom möjlighet till rörelse och tillgång till grönska

Tillgång till grönska och hur mycket vi rör på oss har stor betydelse för vår hälsa. Lättillgängliga aktiviteter som att gå och cykla har stor potential att få människor att röra på sig mer. Viktiga faktorer för viljan att promenera är närhet till service och målpunkter men också att omgivningen är estetiskt tilltalande och upplevelserik. Miljön behöver också upplevas trygg, säker och tillgänglig. För att bevara den biologiska mångfalden är det viktigt att den gröna infrastrukturen har god kvalitet och god konnektivitet, det vill säga att olika större områden med goda livsmiljöer ligger nära varandra eller sammanbinds med spridningskorridorer. Möjligheten till lek och rörelse har stor betydelse för barns fysiska och kognitiva utveckling. Tillräckligt stora lekytor med naturlig vegetation och varierad terräng har mätbart positiva effekter jämfört med miljöer där leken begränsas till små ytor utan naturliga inslag.

6.3 - tillgodose dagens och framtidens behov hos boende och bostadssökande

Södertälje kommun har ett ansvar att kunna erbjuda ett hem till de som är i behov av det. Bostadsforskning visar att en otrygg bostadssituation får stora konsekvenser för individens välbefinnande. I forskning om ”renovräkningar” (att hyresgäster tvingas bort efter kraftiga hyreshöjningar till följd av renoveringar) har upplevelsen av osäkerheten och risken för att inte kunna bo kvar visat sig kunna leda till att människor drabbas av psykisk ohälsa.[2] En stor variation av bostäder med olika prisklasser, hyresnivåer och upplåtelseformer äv avgörande för att tillgodose behovet.

6.4 - planera för miljöer som är fri från föroreningar och störningar

Vår livskvalitet påverkas av miljön som vi lever i. Buller, luftföroreningar och höga lufttemperaturer kan leda till hälsoproblem och till och med dödsfall, medan träd och annan grönska generellt har positiva effekter på hälsan. Hur livsmiljöer utformas och var stråk och vistelseplatser placeras har stor betydelse för hur mycket föroreningar och störningar vi utsätts för, för lokalklimatet och upplevelsen av ljus och grönska.

Vad menar vi med livskvalitet?

”Livskvalitet omfattar individens uppfattning om sin situation i tillvaron utifrån den kultur och det värdesammanhang som hon befinner sig i och i relation till personliga mål, förväntningar, normer och intressen. Det är ett vitt begrepp som påverkas av individens fysiska hälsa och psykologiska tillstånd, grad av oberoende, sociala förhållanden och relationer till betydelsefulla händelser i livsmiljön”

1 Nordenfors, Monica. (2010). Delaktighet – på barns villkor? Göteborg/Stockholm: Elanders. s.7 http://www.tryggaremanskligare.goteborg.se/pdf/publikation/Delaktighet_pa_barns_villkor_web.pdf

2 Listerborn, Carina. (2020). Bostadsotrygghet. Det villkorade boendet.

7. Innovation och lärande

Arkitektur ger rum för innovation och lärande

Visionstext - Vart vi vill komma:
I Södertälje bidrar arkitektur till en kunskapskommun där det är lätt att utveckla idéer, verksamheter och drömmar.

Strategitext - Så gör vi:
Genom att synliggöra innovation och forskning i stadsbilden bidrar arkitektur till Södertäljes utveckling. Vi tar vara och medverkar till att utveckla nya idéer, metoder, verktyg och arbetssätt inom arkitektur som speglar Södertäljes plats i framkant när det gäller forskning och utveckling i allt från näringsliv och infrastruktur till offentliga platser och egen verksamhet. Särskilda satsningar på innovationsprojekt, digitalisering inom samhällsbyggnadsprocesser, högkvalitativa lärmiljöer och mötesplatser och ett etablerat samarbete med akademin säkerställer en dynamisk kommun och arkitektur för framtiden.

Mål - Därför prioriterar vi att:

7.1 verka för pilot- och tillfälliga projekt som utmanar och testar
7.2 integrera gestaltning med tekniska lösningar och infrastruktur
7.3 prioritera och investera i högkvalitativa lärmiljöer

Dialogfråga

Vilka ideer främjas genom ert projekt?

Inriktning – Rum för innovation och lärande

7.1 - verka för pilot- och tillfälliga projekt som utmanar och testar nytt
I en föränderlig, global värld behöver Södertälje vara en konkurrenskraftig kommun med rum för nya idéer, innovation, tillfälliga projekt och framtidsforskning. En kommun som står stadigt på flera olika ben, som vågar utmana och testa nytt för att möta framtiden, oavsett hur den ser ut.
Vi har potentialen att bli ett nav för innovationer som visar vägen mot en hållbar utveckling. Vi ska stötta, uppmuntra och skapa miljöer som lockar innovatörer. Med lekfullhet bidrar arkitekturen till att skapa flexibla rum och en kreativ miljö. Arkitekturtävlingar och innovationsupphandlingar är exempel på det.

7.2 - integrera gestaltning med tekniska lösningar
En god arkitektur integrerar tekniska, funktionella, ekologiska och konstnärliga aspekter i det byggda. Tekniska lösningar och infrastrukturanläggningar kan ha en stor påverkan på livsmiljöer och behöver därför gestaltas med stor omsorg. Genom att prioritera och integrera gestaltning med tekniska lösningar kan vi skapa miljöer som har många funktioner samtidigt, t.ex. något som löser en teknisk utmaning som en transformatorstation för att säkertälla elförsörjning, samtidigt som gestaltningen tillför en estetisk kvalitet och byggnadsverket tillhandahåller ett praktiskt skydd mot vinden på en plats. Det kan också vara ett sätt att överbrygga målkonflikter och samnyttja yta.

7.3 - prioritera och investera i högkvalitativa lärmiljöer
Samhället, arbetslivet och världen är i ständig förändring. Hur ser vi till att alla hänger med och bidrar? Forskning visar att genomtänkta och rätt utformade lärmiljöer kan påverka inlärningen på ett positivt sätt.[3]
Högkvalitativa lärmiljöer är inkluderande, flexibla och hälsosamma.
Om- eller nybyggnad av skolor, förskola och andra lärmiljöer är tunga investeringar, men en investering i högkvalitativa lärmiljöer är också en investering i Södertäljes framtid. När vi investerar i lärmiljöer investerar vi i barnens framtididstro och ett hållbart Södertälje. På boverkets hemsida finns många tips kring utveckling av skolors och förskolors fysiska miljö.

En fortsatt utveckling av Södertälje Science Park tillsammans med KTH i Södertälje är viktig för industrin och samhällsutvecklingen. För att attrahera studenter och forskare är det avgörande att kunna erbjuda högkvalitativa lärmiljöer som matchar vardagen och förbereder för morgondagen.

Vad menar vi med naturbaserade lösningar'
"multifunktionella och kostnadseffektiva åtgärder för att hantera olika samhällsutmaningar genom att skydda, utveckla eller skapa ekosystem samtidigt som biologisk mångfald och mänskligt välbefinnande främjas.

3 Tanner, C.K. (2000), "The influence of school architecture on academic achievement", Journal of Educational Administration, Vol. 38 No. 4, pp. 309-330. https://doi.org/10.1108/09578230010373598

8. Gemensam utveckling

Arkitektur för en gemensam utveckling

Visionstext - Vart vi vill komma:
I Södertälje bidrar arkitektur till vi skapar av våra livsmiljöer tillsammans med medborgare och samhällets övriga aktörer.

Strategitext - så gör vi
Genom att agera som förebild och utveckla strategisk samverkan mellan olika aktörer både internt och externt kan vi skapa lika möjligheter för alla att vara aktiva i byggandet av vår gemensamma framtid. Det handlar om att aktivt bjuda in till öppna processer, att erbjuda stöd, samarbeten och återkoppling från planering och upphandling till genomförande, förvaltning och återbruk. Vi dokumenterar, kommunicerar och satsar på tvärsektoriellt samarbete med transparens, samverkan och framtidstro som ledord.

Mål - Därför prioriterar vi att:

8.1 sprida och höja kunskap kring hållbart byggande, arkitektur och gestaltning inom hela kommunkoncernen
8.2 agera som förebild genom god arkitektur och processer i rollen som i planerande, byggande och förvaltande aktör
8.3 säkerställa relevant arkitektkompetens finns med i hela processen
8.4 främja kommunövergripande samarbete
8.5 förenkla och förbättra kommunikation genom transparenta arbetsprocesser, och nyttja digitaliseringens möjligheter
8.6 främja ökat samarbete mellan akademi, föreningsverksamhet, näringsliv och kommunkoncernen
8.7 rekrytera och behålla kompetent personal

Dialogfråga

Hur ser projektets plan för samverkan och dialog ut?

Inriktning – En gemensam utveckling

Målområde 8 består av mål som är förutsättningar för att säkerställa resurser till övriga målområden.

8.1 - sprida och höja kunskap kring hållbart byggande, arkitektur och gestaltning inom hela kommunkoncernen
Att öka kunskap och kompetens ger engagemang och är en förutsättning för att arkitekturstrategin ska få genomslag i Södertälje. För att målet med arkitekturstrategin ska kunna nås behöver kunskapen om omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer behövas finnas inom hela kommunkoncernen, inte enbart på samhällsbyggnadskontoret, men även inom de områden som förvaltar miljöer för exempelvis vård, skola och omsorg. Uppföljning och utvärdering av utförda projekt gynnar lärandet och kan effektivisera och förbättra processer och påverka det byggda resultatet positivt.

8.2 - agera som förebild genom god arkitektur och processer i rollen som planerande, byggande och förvaltande aktör
Vi behöver vara en kommun som agerar som förebild och där aktörer kan samarbeta tillsammans för att skapa synergieffekter som gynnar flera.

8.3 - säkerställa relevant arkitektkompetens finns med i hela processen
De som ansvarar för upphandlingar i ett byggprojekt, eller förvaltande av befintliga miljöer, behöver kunskap för att kunna ställa rätt kvalitetskrav och ta in rätt kompetenser. Tillgång till relevant arkitektkompetens internt och externt är en förutsättning för hållbara livsmiljöer.

8.4 - främja kommunövergripande samarbete
En bra samverkan och samarbete är avgörande för god kvalitet i gestaltningen. Omställningen från en mer förvaltande hållning till en mer utvecklande tar tid och Södertälje behöver fortsätta sitt arbete med samverkan och processer inom kommunkoncernen för att nå en god arkitektur som också är långsiktigt hållbar.

8.5 - förenkla och förbättra kommunikation genom transparenta arbetsprocesser, och nyttja digitaliseringens möjligheter
För att förbättra kommunikation behöver återkopplingar och uppföljning vara konsekvent, transparent och effektivt. Digitalisering ge möjligheter till effektivare arbetssätt, ökad tillgänglighet och förenklad kommunikation.

8.6 - främja ökat samarbete mellan akademi, föreningsverksamhet, näringsliv och kommunkoncernen
Utmaningen att bryta stuprörstänkandet och att arbeta med helhetsperspektiv inom arkitektur lyfts ofta fram. Att etablera ett samarbete är relativt resurskrävande, men rätt genomfört kan det skapa effektivitet och synergier.

8.7 - rekrytera och behålla kompetent personal
Tillgången till kompetenta medarbetare är en förutsättning för god arkitektur i Södertälje. För att Södertälje Kommun ska kunna rekrytera och behålla kompetent personal behöver arbetsplatsen erbjuda flexibilitet, kompetensutveckling och en attraktiv arbetsmiljö.

Ansvar, uppföljning & styrning

Ansvar

Södertälje kommuns nämnder och bolag ansvarar för att driva en effektiv verksamhet inom sitt uppdrag utifrån lagstiftning, politiska mål, bolagsordningar, ägardirektiv, reglementen, styrdokument och ekonomiska förutsättningar.

Nämnder, förvaltningar och bolag ansvarar för arbetet inom sina respektive ansvarsområden och ska ta hänsyn till arkitekturstrategin i sin egen planering och uppföljning av mål och resultat i syfte att koncernen ska arbeta gemensamt för att nå kommunens ambitioner för hållbart byggande i Södertälje.

Handlingsplan

Arkitekturstrategin kommer att åtföljas av handlingsplaner för att beskriva vilka konkreta åtgärder som kan användas för att genomföra strategin. Där beskrivs också vilka prioriteringar och metoder, samt hur strategiernas inverkan på målen ska följas upp. För att förverkliga strategin krävs ett fortsatt målinriktat arbete. Se ”Förslag till grund för handlingsplan” på sidan 30.

Uppföljning

Återkoppling av erfarenheter hjälper kommunen att utveckla arbetet med arkitektur och den gestaltade livsmiljön. För att få en bild av om strategin verkligen gör någon nytta – att den byggda miljön faktiskt blir bättre för människor som bor och verkar i den – behöver resultatet i den färdiga miljön utvärderas.[4]

Kommunstyrelsen har det övergripande ansvaret för uppföljning av arkitekturstrategin. Arbetet ska följas upp årligen och bereds av samhällsbyggnadskontoret genom delårsbokslut. Uppföljning ske under Q3. Samhällsbyggnadskontoret är dokumentansvarig. Som dokumentansvarig ansvarar kontoret för att sammanställa och redovisa effekterna av kommunens samlade insatser utifrån arkitekturstrategins målområden och mål.

Revidering

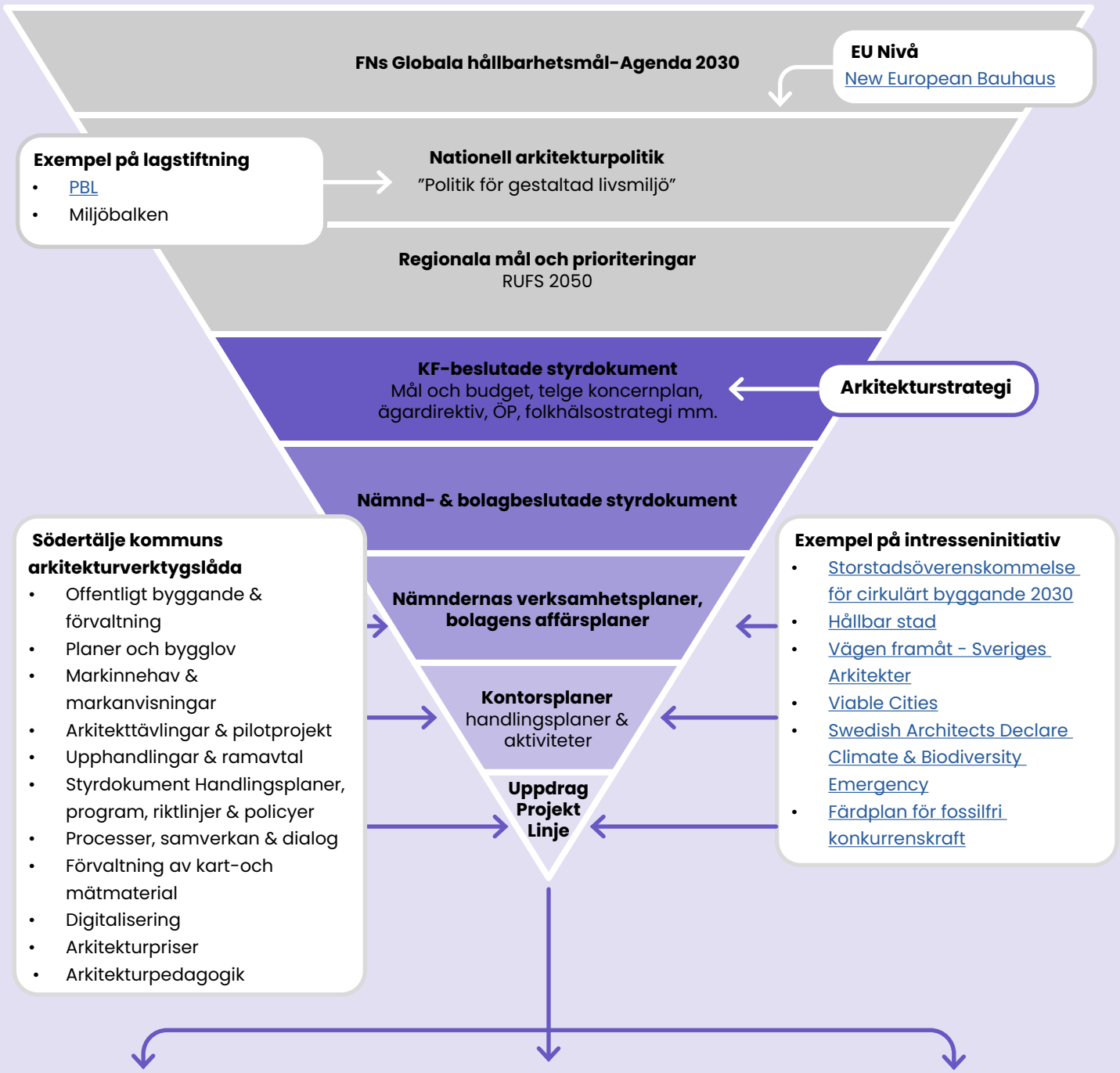
Arkitekturstrategin ska aktualitetsprövas eller revideras senast år 2025.

Styrning

Det finns en mängd mål, strategier och dokument som dels sätter ramen för arkitekturstrategin och dels har andra viktiga kopplingar till strategin. Innehållet i flera av de målområden och mål som tas upp i arkitekturstrategin berörs också i andra styrdokument. Syftet med att de finns med i arkitekturstrategin är för att visa hur dessa är kopplade till just arkitektur, gestaltade livsmiljöer och hållbart byggande, vilket inte alltid är tydligt där de förekommer i andra dokument.

4 Boverket (2020). Sammanfattning av vägledning om arkitekturstrategier. https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/arkitekturstrategi/vagledning-arkitekturstrategier/sammanfattning/ Hämtad 2021-11-16.

Strategi & Styrning - *från global till lokal nivå*

Förslag till grund för handlingsplan

Målområde & mål		KF MÅL	Befintlig styrning	Ansvarig
1.	**Miljö, klimat & framtiden** - Arkitektur inom planetens gränser			
1.1	klimatanpassa och klimatsäkra alla projekt			
1.2	förstärka och integrera ekosystemtjänster i alla projekt			
1.3	nyttja upphandling och inköp som hållbarhetsverktyg och systematiskt följa upp kraven			
2.	**Helhetssyn** - *Arkitektur är en del av en helhet*			
2.1	presentera och utvärdera en tydlig arkitektonisk idé i alla projekt			
2.2	utveckla varje plats utifrån sina unika kvalitéer och förutsättningar			
2.3	värna våra unika stads- och landskapsbilder			
3.	**Upplevelse & sinnena** - *Arkitektur har upplevelser för alla sinnen*			
3.1	planera för båda flexibla och särskilt urformade platser			
3.2	öka orienterbarheten och läsbarheten i den byggda miljön			
3.3	verka för offentlig konst, sinnliga upplevelser och detaljrikedom			
4.	**Identitet** - *Arkitektur skapar stärkt identitet*			
4.1	säkerställa invånares inflytande över den byggda miljön			
4.2	låt Södertäljes olika profilbärare speglas i den byggda miljön			
4.3	skapa framtida kulturmiljöer med nyskapande arkitektur			
4.4	tydliggöra viktiga funktioner i samhället genom gestaltning			
4.5	använda närheten till vatten och grönska som en tillgång			
5.	**Gemenskap** - *Arkitektur ger en trygg gemenskap*			
5.1	planera för flerfunktionella miljöer där alla har möjlighet att mötas			
5.2	planera miljöer som upplevs som tillgängliga och trygga året runt			
5.3	verka för blandade och levande stadsmiljöer både vad gäller invånare och funktioner			

Målområde & mål	KF MÅL	Befintlig styrning	Ansvarig
6. Livskvalitet - *Arkitektur ger långsiktigt livskvalitet*			
6.1 prioritera barn, ungas och äldres perspektiv i alla projekt			
6.2 främja hälsa genom möjlighet till rörelse och tillgång till grönska och vatten			
6.3 tillgodose dagens och framtidens behov hos boende och bostadssökande.			
6.4 planera för miljöer som är fri från föroreningar och störningar			
7. Innovation & lärande - *Arkitektur ger rum för innovation och lärande*			
7.1 verka för pilot- och tillfälliga projekt som utmanar och testa			
7.2 integrera gestaltning med tekniska lösningar			
7.3 prioritera och investera i högkvalitativa lärmiljöer			
8. Gemensam utveckling - *Arkiktetkur för en gemensam utveckling*			
8.1 sprida och öka kunskaper kring hållbart byggande, arkitektur och gestaltning inom hela kommunkoncernen			
8.2 agera som förebild genom god arkitektur och processer i rollen som i planerande, byggande och förvaltande aktör			
8.3 säkerställa relevant arkitektkompetens finns med i hela processen			
8.4 främja kommunövergripande samarbete			
8.5 förenkla och förbättra kommunikation genom transparenta arbetsprocesser, och nyttja digitaliseringens möjligheter			
8.6 främja ökat samarbete mellan akademi, föreningsverksamhet, näringsliv och kommunkoncernen			
8.7 rekrytera och behålla kompetent personal			

Arkitektur kan vara ett kraftfullt verktyg för att möta aktuella samhällsutmaningar. Klimatförändringar, digitalisering, ökad segregation och en åldrande befolkning är exempel på stora utmaningar som samhället i dag står inför och där arkitekturen kan bidra till lösningar.

Del 2 – Fördjupande material

Kommunens olika roller och verktyg[5]

Södertälje kommun har flera olika roller inom arkitektur och samhällsbyggande. Det är väsentligt att skilja på rollen som myndighetsutövare och rollen som till exempel byggherre eller fastighetsägare. De olika rollerna ger olika verktyg och möjligheter att påverka utformningen av den fysiska miljön.[6]

Roller

Offentligt byggande och förvaltning

Södertälje kommun och kommunala bolag bygger och förvaltar många av kommunens byggnader och miljöer. I rollerna som beställare, byggherre och förvaltare kan Södertälje kommun föregå med gott exempel och leverera, men också inspirera andra till, nytänkande och god arkitektur. Det är även viktigt att de som driftar och förvaltar livsmiljöerna har tillräcklig kunskap och får delta även i planeringen.

Kommunala bolag - Telge koncernen

Genom sin verksamhet kan de kommunala bolagen ha en stor strategisk betydelse för att kunna förverkliga arkitekturstrategins vision. De kommunala bolagen har också inflytande på kvaliteten i arkitektur och gestaltning av offentliga rum och allmänna platser i kommunen.

Planer och bygglov

Den byggda miljöns kvaliteter läggs i stor utsträckning fast genom plan- och bygglovsprocessen. Genom att i alla skeden lägga vikt vid utformningen av strukturer, utemiljöer och byggnader kan god gestaltning främjas.

Markinnehav och markanvisningar

Kommunens markägande är en viktig resurs i samband med hållbar utveckling. Hur och när markanvisningar sker kan styra både urvalet av intressenter och det byggda resultatet.

Upphandling, beställning och ramavtal

Södertälje kommunkoncern spenderar stora summor på att handla upp tjänster och varor med påverkan på den byggda miljön. Upphandling bör ske med fokus på hållbarhet och kvalitativa aspekter, så att ett långsiktigt fördelaktigt resultat uppnås.

Attraktiv arbetsgivare

Tillgången till kompetenta medarbetare är en förutsättning för god arkitektur i Södertälje. För att Södertälje Kommun ska kunna rekrytera och behålla kompetent personal behöver arbetsplatsen erbjuda flexibilitet, kompetensutveckling och en attraktiv arbetsmiljö.

5 Anpassad från: Malmö stad 2021. https://malmo.se/download/18.4cc964c317575b479bd10ac1/1607002724887/Arkitekturstaden%20Malm%C3%B6.webb.pdf sida 88. Hämtat 2021-09-22

6 Boverket 2017. https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2017/underlag-till-nationell-arkitekturpolicy/ sida 19. Hämtat 2021-09-22

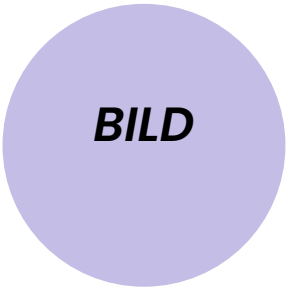
Verktyg

Arkitekttävlingar & pilot- och tillfälligprojekt
Arkitekttävlingar, parallella uppdrag och pilotprojekt är metoder som kan användas för att belysa komplexa stadsbyggnadsuppgifter ur flera perspektiv och få fram nya infallvinklar och förslag.

Strategisk planering & styrdokument
Strategisk planering är grunden för att kunnna sätta mål, göra prioriteringar och konkritisera ambitioner i mål och budget. Styrdokument på olika teman eller för geografiska områden, kan utgöra kunskapsunderlag och tydliggör inriktningar för hur kommunen ska bevaras och utvecklas.

Uppföljning och utvärdering
Uppföljning och utvärdering av utförda projekt gynnar lärandet och kan förbättra processer och påverka det byggda resultatet positivt.

Lagstöd - miljöbalkan, PBL & Stöd från Boverket
I plan- och bygglagen, PBL, finns ett flertal bestämmelser vars kärna är att verka för en god arkitektur och gestaltad livsmiljö, även om dessa begrepp inte ordagrant återfinns i lagen.

Processer, samverkan & dialog
Tydliga processer för samverkan & dialog mellan olika aktörer och kompetenser främjar utbyte av olika perspektiv och föder ny kunskap, vilket ofta är en viktig förutsättning för att kunna förstå och lösa komplexa utmaningar.

Arkitekturpriser - Årets byggnadsverk
Genom att premiera arkitektur med särskilt framstående kvaliteter kan god arkitektur och stadsbyggnad uppmärksammas och uppmuntras.

Arkitekturpedagogik
Genom rådgivning och upplysning i arkitekturfrågor involveras politiker, tjänstemän och medborgare närmare i formandet av Södertälje. Ökad kunskap är gynnsamt för medborgarinflytande och medskapande.

Förvaltning av kart- och mätmaterial
Tillgång till högkvalitativt kart- och mätmaterial kan effektivisera och underlätta processer inom arkitektur och påverka det byggda resultatet. Södertäje kommun arbetar för att skapa en förvaltning med lättillgänglig, öppen data för medborgare och medarbetare.

Digitalisering
Digitalisering ger effektivare arbetssätt, ökad tillgänglighet och service. Lärdomar som rådande pandemi har medfört med t.ex.förbättrade digitala arbetssätt, är en potential i arbetet med arkitektur, där omställning till ett mer hållbart samhällsbygge är centralt.

Forskning & innovationsprojekt
Följforskning och innovationsprojekt föder ny kunskap samtidigt som Södertälje syns på nationellt och internationellt arenor. Kommunkoncernen behövas utrustas och riggas för att hantera den höga efterfrågan.

Bakgrund & arbetsprocess

Sammanfattning

Uppdrag
Beställare: Kommunstyrelsen via stadsdirektör Rickard Sundbom
Uppdragstagare: Samhällbyggnadskontoret
Utförare: Samhällsbyggnadskontoret/Strategi
Beredande nämnd: Stadsbyggnadsnämnden
Beslutande nämnd: Kommunfullmäktige

Två etapper

Etapp 1 2019-2020 : charette & enkät 2019: Förarbete där utredningar och nulägesanlys gjordes, samt förslag på strategins innehåll och avgränsningar togs fram.

Etapp 2, 2020-2021: Framtagning av strategidokumentet, förankring och remissförfarande.

Projektgrupp och konsulter

En projektgrupp bestående av representanter från olika enheter på Samhällsbyggnadkontoret och stadsantikvarie som arbetade gemensamt. Under perioden maj till november 2019 leddes arbetet av White arkitekter. Därefter bearbetades materialet först av projektgruppen. Efter en internremiss sammanställdes strategin av utföraren.

Arbetsprocess

En enkät gjordes tidigt i processen. Läs ”En enkät” på sida 39. En Charette gjordes också i inledande skede tillsammans med White arkitekter. Projektgruppen tittade också på hur andra kommuner i Sverige arbetat med sina arkitekturstrategier.

I det tidigare planerade slutskedet av processen skulle möten ha hållits referensgrupper. Det hindrades tyvärr av utbrottet av COVID-19 pandemin som också var en stor del i att färdigställandet senarelagts.

Uppdragsbeskrivning

Arkitekturstrategin ska vara ett styrande dokument för kommunkoncernen. Den ska precisera översiktsplanens mål samt ge en framtida vision gällande utformning av framtida livsmiljöer. Det finns flera syften med att ta fram en arkitekturstrategi. Förutom att den ska öka kunskapen kring gestaltning, trivsel, trygghet och attraktivitet ska den också göra arbetet mer effektivt.

I Södertäljes översiktsplan Framtid Södertälje anges att en Arkitekturstrategi skall tas fram. Även i mål och budget har attraktiva Södertälje och hållbarhetsaspekterna lyfts fram. Arbetet med en arkitekturstrategi påbörjades under 2018. Med anledning av den nya nationella politiken för arkitektur, form och design, (Nytt nationellt mål införs för arkitektur-, form- och designpolitiken CKrU1, beslutad 2018-05-24.) sökte samhällsbyggnadskontoret få ett förtydligande av uppdraget att ta fram en arkitekturstrategi för Södertälje kommun så att uppdraget även utgår från den nationella politiken för arkitektur form och design, samt regeringens proposition (Prop. 2017/18:110) och boverkets förarbeten i samband med framtagandet av den samma (Rapport 2017:12 Underlag till nationell akitekturpolicy).

I januari 2019 tog Stadsbyggnadsnämnden beslutet att:

> *”Inriktningen för Arkitekturstrategi – hållbart byggande i Södertälje kommun ska följa den nationella politiken för arkitektur form och design samt anpassas till Södertälje kommuns förhållanden och tidigare inriktning enligt FRAMTID SÖDERTÄLJE”.*

Samhällsbyggnadskontoret har haft uppdraget sedan den senaste översiktsplanen beslutades 2013, det finns inget tidigare dokument med samma inriktning, dock har Arkitektur haft en mer framskjuten plats i Södertäljes tidigare historia och är ett viktigt sätt att hålla samman gestaltningsfrågor varför frågan åter aktualiserats för att kunna åstadkomma ett attraktivt Södertälje och ge den växande kommunen en nystart för att ännu tydligare utveckla sina livsmiljöer.

Stadsbyggnadsnämnden är beredande nämnd och Kommunfullmäktige är beslutande nämnd för arkitekturstrategin.

Den interna projektbeställningen inom samhällsbyggnadskontoret trycker extra på vikten av att öka kunskapen om arkitektur och hållbart byggande genom att ha det som ett särskilt projektmål för framtagandet av arkitekturstrategin.

331

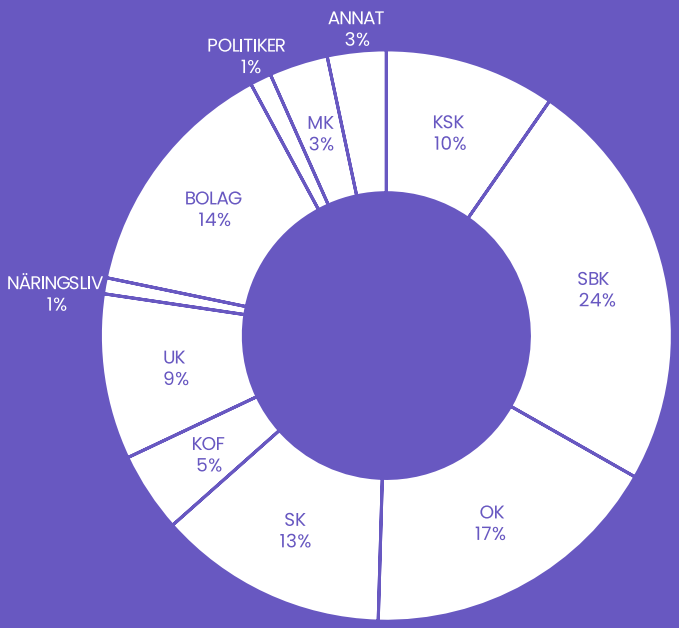
Södertälje kommun
284 (85.8 %)

Telgebolagen
47 (14.2 %)

Enkätsvar

En enkät togs fram under 2019 för att forma arkitekturstrategin. Alla medarbetare i kommunkoncernen var välkomna att svara.

Det kom in 331 svar från koncernen.

Svarsfrekvens

KSK - Kommunstyrelsens kontor - 32 (9.67 %)

SBK - Samhällsbyggnadskontoret - 78 (23.56 %)

OK - Omsorgskontoret - 57 (17.22 %)

SK - Socialkontoret - 43 (12.99 %)

KOF - Kultur- och fritidskontoret - 15 (4.53 %)

UK - Utbildningskontoret - 31 (9.37 %)

Destination/Näringsliv - 3 (0.91 %)

Telgebolagen 46 (13.9 %)

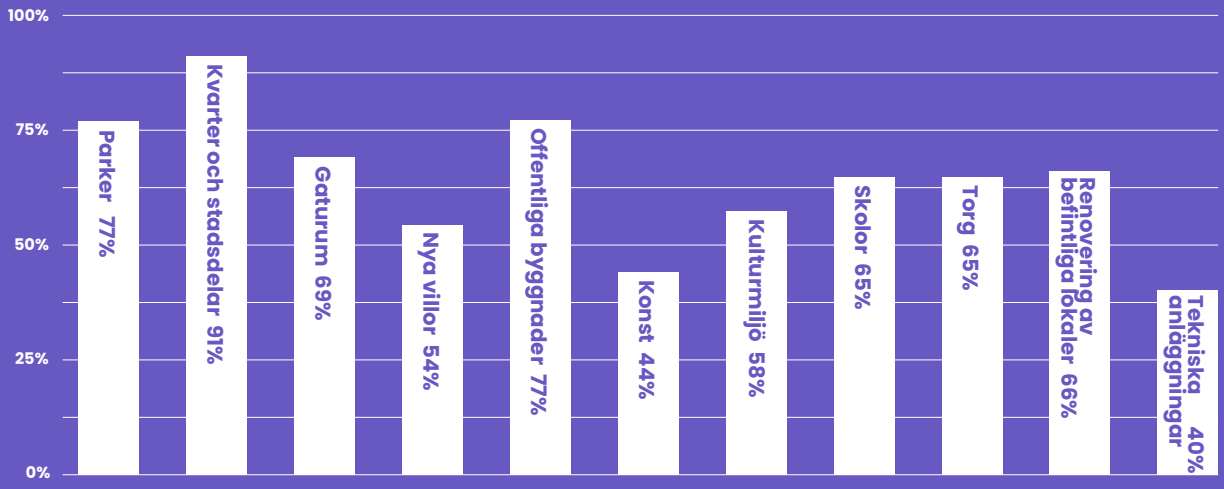
Förtroendevalda politiker 4 (1.21 %)

MK - Miljökontoret - 11 (3.32 %)

Annat: 11 (3.32 %)

Är arkitektur en väsentlig fråga i Södertälje?

Inom vilka av nedanstående områden anser du att hållbart byggande, arkitektur och gestaltning är en väsentlig fråga?

En enkät

En enkät togs fram under 2019 för att forma arkitekturstrategin och alla medarbetare i kommunkoncernen var välkomna att svara. Det kom in 331 svar från koncernen.

De svarande jobbade mestadels på samhällsbyggnadskontoret, men många svar kom även från andra kontor. Av de svarande hade cirka en fjärdedel någon form av utbildning inom hållbart byggande, arkitektur och gestaltning, ca en tredjedel arbetade med utformning av byggnader och eller fysisk miljö.

När det gäller arkitekturens relevans i Södertälje svarade 82% ett eller två på en tiogradig skala från ja, definitivt (1) till Nej inte alls (10) på frågan ”Anser du att hållbart byggande, arkitektur och gestaltning är en viktig fråga för Södertäljes utveckling i stort”. Mer än hälften svarade att hållbart byggande arkitektur och gestaltning är en väsentlig fråga för: Utformning av parker, stadsplanering av kvarter och stadsdelar, utformning av gaturum, byggande av nya villor, byggande av offentliga lokaler, Kulturmiljö, utformning av skolor, gestaltning av torg och renovering av befintliga lokaler. När det gäller byggnaders värde, handelsvärde, funktionsvärde, symbolvärde, socialt värde, miljömässigt värde och kulturellt värde svarade de allra flesta att det påverkas helt eller delvis av hållbart byggande, arkitektur och gestaltning.

41% anser att de inte har, eller delvis inte har tillräckliga kunskaper kring hållbart byggande, arkitektur och gestaltning för att utföra sina arbetsuppgifter.

61% anser att kunskaperna inom kommunkoncernen som helhet inte är tillräckliga. De egenupplevda bristerna spänner från generella kunskaper om arkitektur till bristande kunskaper om material och livscykelanalyser, medan de generella bristerna upplevs i ett större perspektiv där önskemål om mer samarbeten uttrycks gemensamt uttrycks en avsaknad av gemensam och övergripande syn vilket uttrycks i citat som:

> *”Jag saknar en gemensam syn på arkitektur och gestaltning mellan de olika kontoren samt Telgebolagen. Det är väldigt hackigt att jobba framåt i projekt när viljan/kunskapen att testa nytt inte finns.”*

61%

Av enkätsvaren anser att ***kunskaperna inom kommunkoncernen*** som helhet ***inte är tillräckliga.***

41%

Av enkätsvaren anser att de ***inte har***, eller delvis inte har ***tillräckliga kunskaper kring hållbart byggande, arkitektur och gestaltning*** för att utföra sina arbetsuppgifter.

En Charette

En charette....
är en intensiv designbaserad arbetsprocess som förutsätter aktivt deltagande och en bred representation.

I arbetet med att ta fram en arkitekturstrategi för Södertälje kommuns gestaltade livsmiljöer genomfördes en Charette som har utgjort startpunkten i det fortsatta arbetet.

Charetten är en intensiv designbaserad arbetsprocess som förutsätter aktivt deltagande och en bred representation.

Av den anledningen samlades ett 60-tal representanter ur Södertälje kommuns politiska- och kommunala ledning samt representanter från näringslivet, tillsammans med ett tvärvetenskapligt team från White arkitekter. Tillfället gav utrymme att fördjupa sig i tematiska frågeställningar och diskutera vad arkitektur kan göra för att svara upp mot ställda kommunala, nationella och globala mål. Syftet med övningen innefattade också en fördjupad insikt hos alla deltagare att de utgör en viktig aktörer i verkställandet av det gemensamma samhällsbyggandet i Södertälje.

Sju teman baserade på de globala målen för hållbar utveckling, den nationella politiken för arkitektur, form och design och de kommunala målen utgjorde grunden till samtalen. Varje tema diskuterades sedan i sju blandade grupper utifrån olika perspektiv och frågan som ställdes var:

> *Hur kan arkitektur bidra till att målen uppfylls i Södertälje kommun?*

Under Charetten lyftes viktiga frågor och utmaningar för Södertälje kommun och en samsyn på inriktning och olika begrepp etablerades. Resultatet av Charetten utgör utgångspunkten till arkitekturstrategin som genom detta tillfälle förankrats i så väl projektgruppen som i styrgruppen och den politiska ledningen. Resultatet gav en samlad input som bearbetats in i målformuleringar och arkitekturstrategier. Rapporten från Charetten togs fram av konsultbolaget White och finns som en bilaga till arkitekturstrategin.

Nästa steg

Arkitekturstrategin kommer att åtföljas av handlingsplaner för att beskriva vilka konkreta åtgärder som kan användas för att genomföra strategin. Där beskrivs också vilka prioriteringar och metoder, samt hur strategiernas inverkan på målen ska följas upp. För att förverkliga strategin krävs ett fortsatt målinriktat arbete.

Former för medborgardialog och kunskapshöjning för att implementera arkitekturstrategin ska tas fram som en första åtgärd.

Kommunens politiska roll

Kommunen är en politiskt styrd organisation och i ärenden inom byggnadsväsendet är det kommunfullmäktige och byggnadsnämnderna som är de politiskt styrande instanserna. Verksamheten är till stor del reglerad i lag, främst Plan- och bygglagen (PBL, med underliggande BBR) och Miljöbalken (MB). I Södertälje kommun är Stadsbyggnadsnämnen och kommundelsnämnderna i Enhörna, Hölö-Mörkö, Järna, Vårdinge-Mölnbo byggnadsnämnder. Byggnadsnämnden ansvarar enligt plan- och bygglagen, PBL, för ett antal uppgifter inom lov- och byggprocessen. I Södertälje kommun ansvarar nämnden även för planering. Byggnadsnämnden är också tillsynsmyndighet enligt PBL.

Stadsbyggnadsnämnderna- Södertäljes byggnadsnämnder

De politiska ställningstagandena i stadsbyggnadsnämnderna handlar framförallt om hur mark- och vattenområden ska utvecklas, användas och bevaras. Därför är det i den översiktliga planeringen och regionplaneringen som det finns störst möjligheter till politiska överväganden. I detaljplanering är utrymmet för politiska ställningstaganden mer begränsat och i lov- och byggprocesserna finns det mycket litet utrymme för detta. Det här innebär att den övergripande inriktningen på bebyggelseutveckling och markanvändning inom kommunen avgörs av politiska ställningstaganden, ytterst av kommunfullmäktige, medan de flesta detaljfrågor i stor del saknar politiskt bedömningsutrymme. Här är politikens främsta roll som möjliggörare för goda förutsättningar för tjänstemän att göra väl avvägda bedömningar enligt gällande lagar och riktlinjer.

Övriga nämnder

Flera nämnder verkar som både beställare och användare av byggda miljöer och arkitektur i Södertälje kommun. Socialnämnden har en särställning enligt PBl ska delta i den fysiska planeringen. Kultur- och fridisnämnden har en särställning när det gäller handläggning av ärenden i kulturmiljöer genom en särskild handläggningsordning.

Kommunala bolag

De kommunala bolagen har också inflytande på kvaliteten i arkitektur och gestaltning av offentliga rum och allmänna platser i kommunen, särskilt viktigt är detta i upphandling av både tjänster och varor.

Tillgång till kompetent och utbildad personal

Byggnadsnämnden ska till sin hjälp ha tillgång till utbildad och kompetent personal för att utföra sina uppgifter. Byggnadsnämnden ska ha tillgång till personal med sådan kompetens och utbildning att nämnden kan verka för att planering och byggande sker enligt de kvalitetskrav som samhället sätter upp. Nämnden behöver ha tillgång till personal med sakkunskap inom bland annat följande områden:

- gällande lagstiftning, regler och normer,
- byggnadsgestaltning,
- byggnadsfunktion,
- arkitekturhistoria,
- byggnadsteknik,
- installationsteknik, och
- tillgänglighetskrav.

I Södertälje kommun arbetar personal som stödjer stadsbyggnadsnämnderna på Samhällsbyggnadskontoret. Undantaget är stadsantikvarien som finns på Kultur- och Fritidskontoret.

Nämndens verksamhet handlar, förutom om de konkreta ärendena, mycket om förebyggande information och rådgivning. Nämndens personal måste därför ha kompetens att förmedla information på ett sätt som gör den tillgänglig och begriplig för såväl den enskilde som olika aktörer.

Krav på arkitektutbildad person

I PBL finns det en yrkeskategori som lagen ställer krav på att byggnadsnämnden har tillgång till och det är en person med arkitektutbildning. Det ansvar och de befogenheter som kommunerna har enligt PBL kräver att de har en arkitektutbildad person. För övrig kompetens anses det ligga i kommunens eget intresse att hålla en hög standard. (jfr prop. 1985/86:1 sid 309) I Södertälje kommun finns anställda som har utbildning som arkitekt, landskapsarkitekt, planeringsarkitekt och fysisk planerare.

Arkitektur i lagstiftning

I plan- och bygglagen, miljöbalken och kulturmiljölagen regleras hur mark, vatten och byggnader ska skyddas och användas. Plan- och bygglagen kan benämnas som ”exploateringslag”, ”möjlighetslag” men också som en ”avvägningslag” med syftet att väga olika särintressen mot varandra för att ur ett samhällsperspektiv vara mest lämpligt för platsen. Miljöbalken och kulturmiljölagen är mer av förbudslagar för att skydda befintliga värden i natur och bebyggelse. Det privata, näringslivet och offentliga har alla ansvar att följa lagarna kring våra livsmiljöer. Lagarna berättar att man ska göra men inte hur man ska göra för att det ska bli bra och fungera på lång sikt. Det är här en arkitekturstrategi med efterföljande riktlinjer och policyer kan bidra som mest för att tydliggöra de mest prioriterade områdena i vår kommun.[7]

7 Boverket (2020). Gestaltad livsmiljö och PBL. https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/pbl/ Hämtad 2021-11-14.

PBL reglerar stora delar av perspektivet gestaltad livsmiljö

I plan- och bygglagen (2010:900), PBL, finns samhällets bestämmelser om planering av mark- och vattenområden och om byggande. Bestämmelserna reglerar både processerna och det materiella i planeringen och i byggandet, och styr således både kommuners och andra aktörers arbete på området. I lagens inledning framgår att bestämmelserna syftar till att främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö. Detta ska gälla såväl för människorna i dagens samhälle som för kommande generationer, med hänsyn till den enskilda människans frihet. Lagens syfte överensstämmer alltså väl med den övergripande målsättningen för politikområdet för gestaltad livsmiljö.(jfr prop. 2017/18:110)
PBL är den huvudsakliga lagstiftningen rörande byggnaders och bebyggelses utformning och funktion och även dess konstnärliga, kulturella, historiska och sociala värden. Lagen reglerar därför en förhållandevis stor del av perspektivet gestaltad livsmiljö. Men PBL använder inte alls begreppen arkitektur, gestaltning eller design, utan regleringen grundar sig på ett antal allmänna intressen och krav. De begrepp som används är i huvudsak följande.

- Främja ändamålsenlig struktur och estetiskt tilltalande utformning
- Hänsyn till stads- och landskapsbilden
- Hänsyn till natur- och kulturvärden
- Hänsyn till intresset av en god helhetsverkan
- Krav på god form-, färg- och materialverkan
- Krav på tillgänglighet och användbarhet
- Krav på lämplighet för sitt ändamål
- Krav på skydd och varsamhet
- Förbud mot förvanskning

På boverkets hemsida finns vägledning och förklarade texter som ständigt utvecklas och utgör ett gott underlag för att hänvisa till relevant lag. Här finns även hänvisningar till miljöbalken och kulturmiljölagen i förekommande fall. Vi väljer därför att inte gå in i de enskilda paragraferna här utan hänvisar till boverkets hemsida där det i skrivande stund bland annat finns följande rubriker:

- Målet gestaltad livsmiljö och PBL
- Arkitektur och PBL
- Utbildningsmaterial
- Rättsfall
- PBL Uppföljning

1 § PBL
I denna lag finns bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.”

Södertäljes Översiktsplan

Framtid Södertälje 2013-2030

Södertäljes gällande översiktsplan Framtid Södertälje 2013-2030 var startskottet för framtagning av en arkitekturstrategi. Översiktsplanen togs i konsensus och prövades 2018. Aktualitetsprövningen visade att de strategiska delarna fortfarande var aktuella. Nu pågår ett arbete med en ny översiktsplan Södertälje 2050.

När det gäller arkitektur och hållbart byggande bygger arkitekturstrategin vidare på de huvudsakliga inriktningarna som finns i översiktsplanen och som betraktas som till största delen aktuella även för den kommande översiktsplanen.

Att ta fram en arkitekturstrategi anges som en viktig utvecklingsinsats för att fungera som underlag i den fortsatta planeringen. I översiktsplanen finns också principer för utveckling av staden respektive landsbygden under Del 1 kapitel 3 respektive 4. Huvudpunkterna i utveckling av staden handlar om att utveckla stadens mångfald genom funktionsblandning, utveckla urbana kvaliteter, använda stadens växtkraft för att skapa integration och attraktivitet, utveckla stadens attraktivitet för företag och utbildning, utveckla strategiskt viktiga stråk och tyngdpunkter samt odling i staden. Dessa utvecklas ”Utbyggnadsstrategi” och flera av punkterna finns med sedan ”Program för Södertälje stadskärna 2009-2029” men även tidigare än så.

När det gäller utveckling av landsbygden är huvudområdena viktig hänsyn vid planering av ny bebyggelse på landsbygden, intressekonflikter (främst lokaliseringsfrågor kopplat till bevarande av brukningsvärd jordbruksmark och tillgång till offentlig service och kollektivtrafik), tyngdpunkter på landsbygden, bebyggelse utanför tyngdpunkterna, omvandlingsområden, åkermark ängs- och hagmarker och arkitektonisk kvalitet som utvecklas i ”Riktlinjer för bostadsbyggande på landsbygden”.

Även i del 4 vikten av arkitektur inom kap.1 Bostäder, kap.2 Näringsliv, handel och utbildning liksom kap.5 Kulturmiljö. Hållbar utveckling genomsyrar hela översiktsplanen så även de kapitel som inte nämner arkitektur omfattas av hållbarhet och omfattas av arkitekturstrategin.

> *3.1.6 Stadsanalyser ska skapas för alla identifierade potentiella tyngdpunkter med syfte att utveckla befintliga strukturer och samband, med en stadsövergripande helhetssyn för ögonen. Ett nytt arkitekturprogram ska stödja den utvecklingen.”*

RUFS 2050

RUFS 2050 - Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen
Den regionala utvecklingsplanen är ett dokument som tagits fram regionövergripande enligt Plan- och bygglagen. Den är liksom översiktsplanen rådgivande, men också ett viktigt underlag för prioriteringar av insatser inom regionen. Södertälje kommun deltog aktivt i framtagandet och delar av centrala Södertälje är också en utav nio regionala Stadskärnor. Gestaltad livsmiljö ingår i RUFS 2050 i både de övergripande målen men också i andra delar.

De övergripande målen är:
1. En tillgänglig region med god livsmiljö
2. En öppen, jämställd, jämlik och inkluderande region
3. En ledande tillväxt- och kunskapsregion och mål
4. En resurseffektiv och resilient region utan klimatpåverkande utsläpp

Under åren 2018–2026 arbetar regionens aktörer med att:
- öka bostadsbyggandet och skapa attraktiva livsmiljöer
- styra mot ett transporteffektivt samhälle.

Förhållningssätt i olika bebyggelsestrukturer (sid. 71-73 och plankartan) ger en bra överblick av hur den regionala bebyggelsestrukturen är indelad i olika områden beroende på läge, tillgänglighet med kollektivtrafik, typ av bebyggelse och utvecklingspotential. Vid all ny bebyggelse måste hänsyn tas till gällande riksintressen som kan påverkas vid planering och utveckling.

Samt i regionala ställningstaganden (s.184 ff) Regionala ställningstaganden. Några exempel därur är: Agera tillsammans för stärkt vi-känsla. I det här avseendet är gestaltning av offentliga platser viktiga inslag, i första hand i det lokala samhället eftersom det måste finnas något att identifiera sig med och tycka om för att känna tillhörighet till en plats.

- Främja kulturdriven tillväxt Det handlar även om främjande av konstnärliga gestaltningar i stadsutvecklingen och stödsystem för näringarna att samarbeta globalt och lokalt.
- Digitaliseringen ger stora möjligheter när det gäller skapande och förmedling av kultur och behöver användas i högre utsträckning.

Övriga kommunala styrdokument

Det finns en mängd mål, strategier och dokument som dels sätter ramen för arkitekturstrategin och dels har andra viktiga kopplingar till strategin. Innehållet i flera av de målområden och mål som tas upp i arkitekturstrategin berörs också i andra styrdokument. Syftet med att de finns med i arkitekturstrategin är för att visa hur dessa är kopplade till just arkitektur, gestaltade livsmiljöer och hållbart byggande, vilket inte alltid är tydligt där de förekommer i andra dokument.

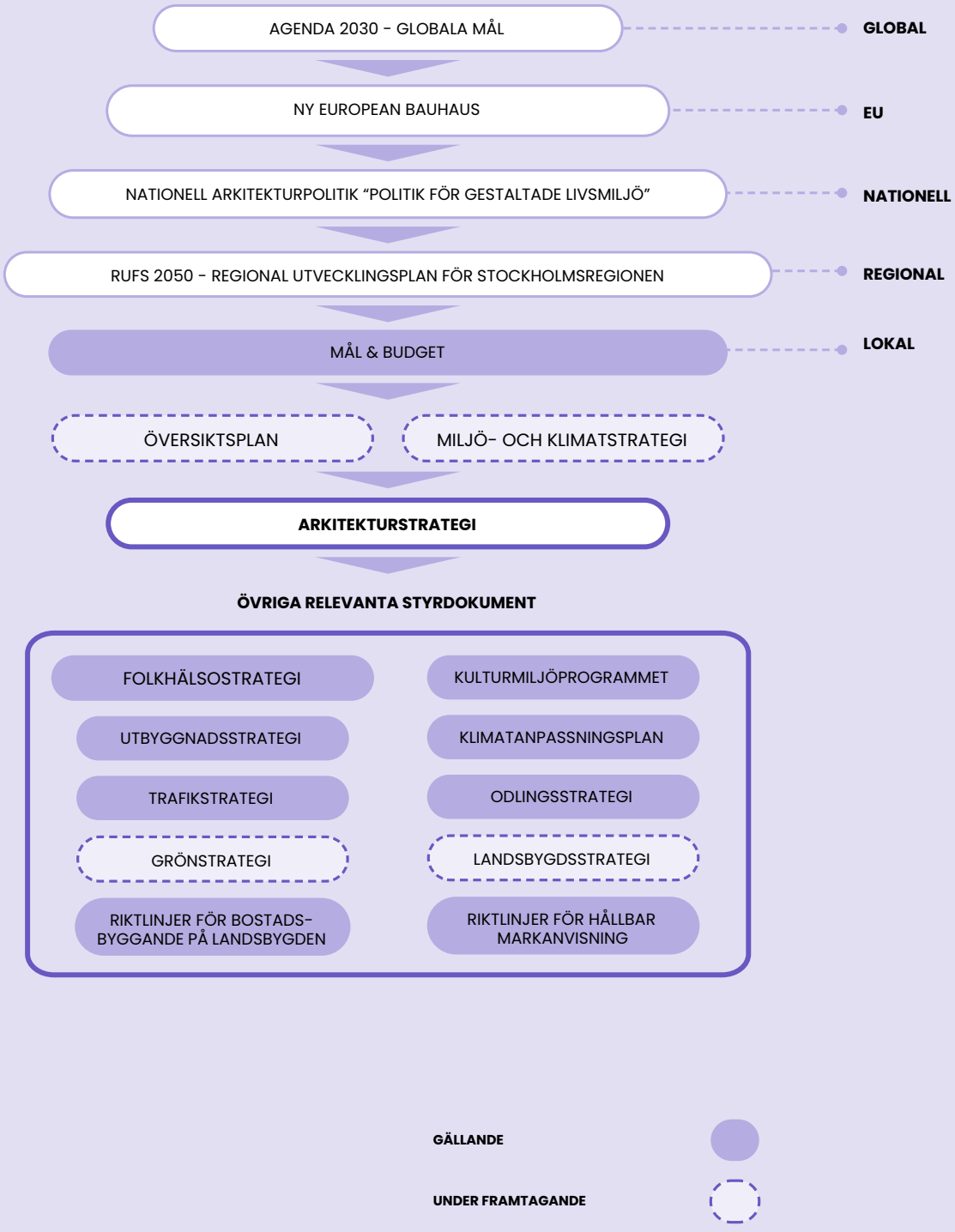
Övriga styrdokument som behandlar området arkitektur, gestaltning och hållbart byggande är:

Beslutade
- Hållbart byggande i markanvisningar
- Utbyggnadsstrategin
- Folkhälsostrategin
- Trafikstrategin
- Kulturmiljöprogrammet
- Odlingsstrategin
- Riktlinjer för hållbart bostadsbyggande på landsbygden.

Därutöver finns ytterligare tematiska riktlinjer policyer och anvisningar som återfinns hos kommunen.

Under framtagande:
- Miljö- och Klimatstrategin - med sitt område hållbart byggande som till stor del överlappar delar av arkitekturstrategin.
- Grönstrategin som behandlar gröna område
- Handlingsplan för klimatanpassning

Arkitekturstrategin och relevanta styrdokument

Vad är arkitektur?

Vad arkitektur är

> *”Arkitektur form och design omfattar alla av människan skapade miljöer – offentliga rum, byggnader, landskap, anläggningar, interiörer, produkter och processer”*

Def. I Kommittédirektiv 2014:69 för Gestaltad livsmiljö:

Samspel mellan discipliner
Arkitektur handlar om allt mänskligt byggande och formande av den fysiska miljön. Arkitektur omfattar landskap, byggnader och anläggningar samt rummen inom och mellan dessa. Det handlar om det enskilda objektet och om samspelet mellan flera objekt samt helheten i städer, tätorter och landskap. Men arkitektur är också läran om formgivning av landskap, städer, byggnader och interiörer. Ämnet är multidisciplinärt.

Gestaltande och medvetet förhållningssätt
Arkitektur är en dynamisk resurs som kräver kontinuerligt arbete. Att arbeta med arkitektur handlar om att ta tillvara och ibland ändra det som redan finns, men även att skapa något helt nytt. Då krävs såväl gestaltande kunskaper som ett medvetet förhållningssätt till platsens kulturhistoriska värden och värden knutna till landskapet i sig. De flesta har personliga relationer till olika platser. När vi talar om arkitektur är det därför viktigt att använda tydliga begrepp som har bäring på landskapets och den byggda miljöns fysiska komponenter.

Kvalitet som kan bedömas både fackmannamässigt och pesonligt
Arkitektur kan vara både av hög och låg kvalitet. Utformningen präglas av sin samtid, såväl vid tillkomst som i förvaltning. Vilka kvaliteter arkitekturen innehar kan avgöras på både ett fackmannamässigt sätt och på ett personligt plan, i den meningen att alla kan ha uppfattning om arkitekturen. Kommunens dagliga ärendehantering omfattar såväl ”det vardagliga” som ”det spektakulära”. God arkitektur återfinns inom båda kategorier.

Vad arkitektur gör

Förbättrar livsmiljön
Arkitektur inverkar på samhället, både konkret i utformandet av våra miljöer och mer subtilt i hur det formar samtidens attityder och människosyn. Arkitektur berör alla varje dag och bidrar direkt till hur vi mår och trivs samt hur människor och samhället fungerar. Bemödar vi oss om att skapa god kvalitet, är långsiktiga samt arbetar med omsorg och eftertanke kan vi med arkitektur medverka till en förbättrad livsmiljö, både för den enskilde och för samhället i stort, genom att skapa bestående värden.

Bidrar till samhällsekonomiska vinster
I arkitekturen möts tekniska, sociala, ekonomiska, miljömässiga och andra aspekter. Lösningar med positiv effekt kan nås i enskilda byggnader och bebyggelseområden, liksom när livsmiljöer formas och ändras. Marknaden och det offentliga bör agera gemensamt och med ett långsiktigt perspektiv, bland annat genom att investera i offentliga rum och befintlig bebyggelse. Det är långsiktiga investeringar som ger samhällsekonomiska vinster ur flera perspektiv. Estetiskt och socialt funktionella byggnader och miljöer håller längre, ger större vinster och behöver mindre underhåll.

Skapar värde
Att arkitektur berör en mängd olika discipliner – exempelvis konstvetenskap, miljöpsykologi, biologi, sociologi, juridik och ekonomi – försvårar möjligheterna till att enkelt kvantifiera värdet av den. Försök har dock gjorts, bland annat i Storbritannien där ”The Commission for Architecture and the Built Environment”5 haft stor påverkan på förståelsen
av de värden arkitektur kan tillföra. I ”The Value Handbook”6 definieras sex olika typer av värden som kan skapas genom väl gestaltade byggnader och miljöer:

- Handelsvärde – en byggnads marknadsvärde eller det pris någon är beredd att betala för att bo eller bedriva verksamhet där.
- Funktionsvärde – exempelvis hur byggnader bidrar till ökad produktivitet och nöjdare anställda.
- Symbolvärde – genom ökad prestige, identitetsskapande med mera.
- Socialt värde – exempelvis genom att underlätta möten mellan människor, ökad social sammanhållning och känsla av trygghet samt minskad brottslighet.
- Miljömässigt värde – skydd av biologisk mångfald, flexibilitet och långsiktighet, lågt underhåll med mera.
- Kulturellt värde – bebyggelsens relation till platsen och bidrag till människors känsla av tillhörighet.

Varför arkitektur är viktigt

Arkitektur utifrån ett mänskligt perspektiv är direkt kopplat till våra sinnen och hur vi upplever vår omgivning. Arkitektur är också en praktisk lösning på ett behov som vi har, att skydda oss mot väder och vind, leda oss i geografin, att uppleva skönhet, att uttrycka vår identitet. Det kan vara bostäder, arbetsplatser, mötesplatser parker eller broar. Det har alla gemensamt att den gestaltning eller utformning som människor ger dem, det material som väljs vid konstruktionen kommer att påverka oss människor genom den miljö som skapas. Här har vi också ett val att skapa en miljö som påverkar den naturliga miljön så lite som möjligt för att i slutänden ha möjlighet att få ut så många ekosystemtjänster som möjligt. Ekosystemtjänster rent vatten att dricka, som infiltration av dagvatten, dagsljus, etc, etc.

Arkitektur ska var hållbar med människan i centrum.

> *Det ska vara möjligt att göra hållbara val*
> *Det ska vara enkelt att göra hållbara val*
> *Det ska vara njutbart och härligt att göra hållbara val*
> *Helena Bjärnegård riksarkitekt*

Arkitekturens uppbyggnad

Arkitektur verkar i många skalor. Det är först när samtliga skalor hanteras, från de stora sambanden till detaljering, som en genomförd helhet uppstår. För att hantera dessa arkitektoniska skalor ingår att kunna röra sig mellan dem och att kontinuerligt kunna avgöra på vilken skala olika värden skapas. Detta förhållningssätt är lika delar komplext som nödvändigt. Dessa skalnivåer föreslås vara en guide och hjälp för att varje projekt på bästa sätt skall kunna bidra till Södertäljes framtida utveckling och till förverkligandet av fastlagda mål.

Området
Först betraktas området och vad det är för typ av miljö. Är det till exempel en uppbyggd miljö som representerar en viss tid eller är det jungfrulig mark? Hur relaterar området till sitt omland?

Platsen
Nästa skala hanterar platsen som exempelvis kan vara en gata eller en park, platser som berör många vilket innebär att många behov behöver beaktas.

Kvarteret och byggnaden
Därefter följer skalan för byggnader och kvarter och deras funktioner. Här handlar det mer om hur byggnader påverkar sin omgivning, till exempel genom placering, entréer, volym och material.

Detaljen
Slutligen är det detaljerna, de som utgör gränssnittet mellan människan och den gestaltade miljön det vi upplever med alla våra sinnen det i en byggnad som är närmast kroppen, som trähandtaget på en port eller den sällsynta växten i parken. Detaljen handlar också om övergångar mellan material, hur något avslutas eller övergår i någonting annat.

Sammanfattningsvis; Arkitekturens olika skalor hänger ihop. Området och kontexten påverkar vilken typ av gaturum eller park som är lämplig och vilken roll gatan har i gatuväven. Detsamma gäller för byggnaden, hur den är placerad i området, eller i relation till torget, skapar förutsättningar för byggnadens gestaltning. Hur kulörerna och materialen samverkar med människan. Det är därför viktigt att varje projekt relaterar till samtliga skalor.

Vikten av en arkitektonisk idé

En formulerad arkitektonisk idé är viktigt för det som så småningom ska byggas eller anläggas. Arkitektoniska idéer ska definiera byggprojektens innehåll och vision i ett samlat och kommunikativt format. Syftet är att förklara, förankra och säkerställa kvaliteter och lösningar att ta med sig genom projektets olika faser som en röd tråd. Det är viktigt att utgå från en realistisk bild av platsens och projektets förutsättningar. Förutom att funktionen och platsen i sig är grundläggande, bör ett tidsperspektiv som blickar både bakåt och framåt beaktas. När projektet börjar ta form ska de arkitektoniska idéerna understödjas.

Att formulera idéer är en kreativ process som leder till nya infallsvinklar och lösningar som kan vara ett bidrag när nya utmaningar dyker upp under projektets gång. När det finns gemensam kunskap och samsyn kring en plats eller funktion blir slutresultatet bättre. De arkitektoniska idéerna bör kontinuerligt stämmas av och följa med från tidig skiss till färdigt byggnadsverk. Värdet av att alla inblandade har kunskap om ursprungstankarna är särskilt stort i de långa planerings- och byggprocesser som är vanliga idag. Med en tydlig och gemensamt formulerad riktning minskar risken att grundläggande värden förloras på vägen.

Att kommunicera och följa upp resultatet i förvaltningsskedet är avgörande och genom erfarenhetsåterföring ökar kvaliteten i det byggda. En väl grundad arkitektonisk idé tål att utvecklas och uppdateras när förutsättningar ändras.

Som stöd för att formulera den arkitektoniska idén kommer ett särskilt verktyg för kommunens gestaltning som behandlar relevanta teman att tas fram. Begrepp som tid, plats, funktion och form ska bland andra beaktas med utgångspunkt från olika skalor.

Upplevelsen av livsmiljön varierar och skiftar med betraktelseavståndet. På långt håll uppfattas byggnadsmassan vara sammanvävd med topografi och natur. Lite närmare är skalan en annan när det byggda formar ett stadsrum eller en gata. Precis inpå bidrar omsorgsfullt utformade material och detaljer till en rumslig och sinnlig upplevelse.

En god arkitektonisk idé ska prägla helheten och tillföra kvalitet i alla skalor. (Bearbetad version tagen ur Stockholms Arkitekturpolicy[8])

8 Stockholms stad (2021). Stockholms arkitekturpolicy. https://vaxer.stockholm/globalassets/tema/arkitekturpolicy/arkitekturpolicy.pdf Hämtad 2021-11-16.

Gestaltningsfunderingar

Hur skapas en vacker stad? Vad menas med stadsmässighet?

Det finns inget entydigt svar på det, men här är några punkter som återkommit i diskussioner under framtagandet av arkitekturstrategin och som inte är särskiljande för Södertälje

1. En önskan om organiserad komplexitet. Ordning och variation baserat på balans som kan åstadkommas genom symmetri såväl som asymmetri samt upprepning. Det bör finnas en tydlig struktur med en begriplig beskrivning och förklaring till hur den uppkommit. T.ex. kan radhus vara lika men erbjuda variation genom varierad färgsättning. För mycket av samma upplevs som monotont och tråkigt, medan alltför stor variation blir rörig och svårbesgriplig.

2. Synligt liv. Låt exteriören gatan och platsen visa vad som händer i rummen innanför. Det är viktigt med gestaltning även av infrastruktur och gator.

3. Täthet och variation av upplåtelseformer med mötesplatser som har varierande storlekar från det intima till det grandiosa.

4. Större Gatu- och vägstruktur behöver vara varierad och anpassad till stadsrummet eller landskapsrummet. Landskapsrum Stadsrum – öppna platser med omgivande fysiska men främst visuella avdelande element som husväggar, skog eller berg. Att även se dessa platser som rum.

5. Variation i vägnätet anpassat till olika typer av rörelse är viktigt. Från det hemlika intima med social trygghet och kontroll till det storskaliga och överblickbara där alla har tillträde. Det är viktigt med en hierarki som innefattar både breda gator som boulevarder, men även mindre gator och gränder till och med stigar för att skapa både orienterbarhet framkomlighet och gaturum som skapar nyfikenhet för vad som händer runt hörnet eller efter kurvan.

6. Vad som får ta plats. Om något ska vara stort, ta upp ett stort visuellt utrymme eller där det är många som tar del av verket ska det vara medvetet behandlat så att det går att förstå och orientera sig utifrån. Huvudregeln är att ge tillbaka något för det som tas bort: - en utsikt, en gatusträckning, vyn av en älskad fasad, ett berg som inte går att ersätta, Något som är stort får människor att känna sig underlägsna och det gör vi gärna om vi håller med om att det som får oss känna oss underlägsna är oss överlägsna och väcker förundran med sin skönhet, konstnärlighet eller tekniska innovation. Det ställer stora krav på att skapa stort och i en skala som skiljer sig från det omkringliggande framför allt när det gäller långsiktig hållbarhet – att det är något vi kollektivt vill ska ta plats i vår miljö under en lång tid framöver. (kyrkor, muséer, skolor t.ex.)

7. Höjdvariation hos byggnader ska styras av platsen, de omgivande rummen och för att människor ska kunna ta del av dem är max 5 våningar en bra höjd. I ett område med en generellt större skala krävs även element som bryter er skalan till mänsklig nivå, i rum med generellt mindre skala bör som huvudregel inte storskalighet införas.

8. En lokal prägel bör finnas, det kan vara materialval, kulörval, eller byggnadsskala, beroende på platsens beskaffenhet och tydliga val om en tillkommande byggnad park eller bro ska kontrastera eller harmoniera med den naturliga och den byggda omgivningen. Gestaltningen bör präglas av klimat, historia och kulturen på platsen, dess behov, styrkor och svagheter och hur livet levs där, eller önskan om hur livet ska levas på platsen för att ge varje del en särpräglad karaktär baserad på kulturmiljön, geografiska placering och det sociala sammanhanget så att alla invånare kan hitta den plats i kommunen som passar dem. Det påverkar materialvalet, placering, kulör på husen, gestaltning och proporttioner. Generellt sätt är platser med mer särpräglad arkitektur mer omtyckt av människor både de som bor där och de som besöker den.

9. Förvirring kring vad som är vackert och och bristande politisk vilja. Vi tror att ingen har rätten att beskriva vad som är vackert och fult. Vi tror att det är subjektivt och därför borde ingen säga något om det. Men det öppnar upp för kortsiktiga ekonomiska vinster som påverkar den långsiktiga hållbarheten negativt. Beviset finns i besöksfrekvensen.

10. Politisk vilja bör styra stadsplaneringen inte enskilda intressen vilket blir resultat om inte kommunen är tydlig med planeringen. Det är viktigt att balansera vad som är bra för allmänheten och kommersiell opportunism. Vi måste våga ställa krav på exploatörer för det är kommunen som ser helheten och verkar för den. Det behöver vara tydligt annars kommer enskilda intressen att dominera planeringen med katastrofalt resultat. De vackraste städerna harkommit till genom att de styrande har infört strikta och ambitiösa regleringar. Byggnadshöjder, kvaliteten på resultatet, bredden på trottoarer och karaktären på stadsbilden. Om det lämnas fritt till den fria marknaden resulterar det i kaos vilketgör att invårnarna snart kommer motarbeta all ny bebyggelse.

Referenser

Sveriges Arkitekter (2020). *Vägen Framåt - Handlingsplan för hur arkitekter kan bidra i omställningen till ett ekologiskt hållbart samhällsbyggande.* https://www.arkitekt.se/app/uploads/2020/11/Hallbarhetsrapporten2020NY.pdf

Sverige. Gestaltad livsmiljö - en ny politik för arkitektur, form och design (2015). *Gestaltad livsmiljö - en ny politik för arkitektur, form och design: betänkande* . Stockholm: Fritzes, ett Wolters Kluwer-företag http://www.regeringen.se/rattsdokument/kommittedirektiv/2014/05/dir.-201469/

Boverket (2020). *Arkitektur och gestaltad livsmiljö*. https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2020/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/ Hämtad 2021-11-02.

Boverket (2021). *Lärmiljöernas arkitektur speglar sin samtid – i går, i dag och i morgon.* https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolors-miljo/strategiska-vagval/larmiljoer/ Hämtad 2021-11-02.

Stockholms stad (2021). *Stockholms arkitekturpolicy*. https://vaxer.stockholm/globalassets/tema/arkitekturpolicy/arkitekturpolicy.pdf Hämtad 2021-11-16.

Ett hållbart byggande, med utgångspunkt i människors behov av livskvalitet, god hälsa och hushållning med resurser, ställer krav på ökat utrymme för den arkitektoniska designprocessen.

Del 3 - Separata bilagor

1. Enkät

2. Omvärldsbevakning

3. Charette

4. Utkast arkitekturstrategi 2019

Södertälje kommun

Samhällsbyggnadskontoret, Södertälje kommun
Besök: Stadshuset, Nyköpingsvägen 26, Södertälje
Tel: 08-523 010 00 (Kontaktcenter)
E-post: sbk@sodertalje.se
www.sodertalje.se